

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26E JAARGANG

WOENSDAG 22 JANUARI 1941

No. 1305

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans, P. Lieftinck, N. J. Polak, J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-IV.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigepaalweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20.— per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Redactie.

BERICHT AAN DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH
ECONOMISCH INSTITUUT.

Ter vereenvoudiging van onze administratie hebben wij onze afzonderlijke postrekening ten name van het Nederlandsch Economisch Instituut opgeheven. In verband hiermede verzoeken wij den leden van het Instituut het voor de voldoening van hun contributie verschuldigde bedrag thans te willen doen overboeken op girorekening no. 8408 van het Weekblad Economisch-Statistische Berichten of op onze rekening bij de heeren R. Mees & Zoonen, te Rotterdam.

NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT
SECRETARIAAT.

INHOUD:

	Blz.
De industrie in Nederland	64
De lange golven in den Amerikaanschen woningbouw door Dr. J. B. D. Derksen	68
De vraag naar zilver in het Verre Oosten en de zilverpolitiek der Vereenigde Staten door Dr. F. H. Repelius	70
De Rijksmiddelen over December 1940	73
Aanteekeningen.	
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	74
Boekbesprekingen.	
Th. R. Neutelings: Een Nederlandsch corporatief bestel, bespr. door Prof. Dr. J. Tinbergen	76
Maandcijfers.	
Overzicht van den Stand van de Rijksmiddelen ..	77
Statistieken.	
Geld- en Wisselkoersen — Bankstaten	77—78

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Zooewel de geld- als de kapitaalmarkt zullen tot medio Februari ongetwijfeld volkomen beheerscht blijven door de aangekondigde nieuwe Staatsleening van f 500 miljoen. Het is natuurlijk niet te voorspellen, in welke mate de nieuwe leening opgepot chartaal geld uit zijn schuilplaats zal lokken. Zou dat inderdaad op eenigszins omvangrijke schaal het geval zijn, dan zal dat zijn invloed op de Geldmarkt kunnen doen gevoelen. Eveneens, indien deposito's worden opgevraagd bij de banken. Deze werkingen zullen echter worden verminderd, wanneer schatkistbiljetten uit de opbrengst der nieuwe leening worden afgelost, alsmede indien verschillende semi-gedwongen inschrijvers hun stukken beleenen, hetzij bij De Nederlandsche bank, hetzij bij particuliere banken. In de periode, die nu komt tot den stortingsdatum zullen alle banken zonder twijfel de noodige voorbereidingen treffen om op 15 Februari paraat te zijn voor de afwikkeling van de inschrijving. Waarschijnlijk zal de agent van de schatkist in het komende tijdvak dan ook weinig schatkistpapier op de markt plaatsen, doch hij zal wellicht, zooals in dergelijke gevallen meer geschiedde, op vrij omvangrijke schaal daggeld opnemen. Vooralnog kan men dus een terughoudende geldmarkt verwachten, en hoe de situatie er na de storting op de nieuwe leening uit zal zien, hangt grootendeels van twee factoren af: nl. hoeveel bankpapier „ontpot” wordt, en hoeveel er door de inschrijvers aan beleening bij De Nederlandsche Bank wordt opgenomen.

Op de kapitaalmarkt staat het koersverloop ook geheel in het teeken van de nieuwe emissie. Reeds op den eersten dag, dat er iets van de emissie uitlekte, kreeg de obligatiemarkt een gevoelige deuk, en toen de bijzonderheden bekend werden, en meer in het bijzonder de omvang van het bedrag, verscherpte de reactie. De 3—3½ pCt. Staatsleening 1938, die kort geleden nog bijna de 90 pCt. gehaald had, reageerde tot beneden de 85 pCt., waarna een licht herstel intrad. De 4 pCt. leening 1940 zonder belastingfaciliteit kwam van 98½ pCt. op 95 pCt. Het koersverloop der andere obligatiën was naar rato. Het is zeer de vraag, of deze reactie op de obligatiemarkt ook gevolgd zou zijn op de aankondiging van de leening, wanneer „de stok achter de deur” achterwege was gebleven, dan wel de maatstaven voor inschrijving op de eventuele gedwongen leening anders waren geweest. Wanneer men bedenkt, dat de nieuwe 4 pCt. 10-jarige leening, en door den korten looptijd en door de daaraan verbonden belastingfaciliteit, een uitermate groot weerstandsvermogen tegen koersdaling bij eventuele rentestijging biedt, dan mag men gerust stellen, dat voor vele ondernemingen, die onder de huidige omstandigheden over omvangrijke liquide middelen beschikken, omzetting van een deel dier middelen in de nieuwe leening alleszins gemotiveerd is. Voor een rustige ontwikkeling op de kapitaalmarkt is het te hopen, dat dit inderdaad zal geschieden, aangezien bij gebreke hiervan vrij zeker omvangrijke liquidaties door andere beleggers zouden moeten plaatsvinden, teneinde de nieuwe leening te financieren.

DE INDUSTRIE IN NEDERLAND.

Inleiding.

Voor een bespreking van de beteekenis en de ontwikkelingsvoorwaarden van de industrie in Nederland stellen wij ons voor na te gaan, welke economische factoren in het verleden het ontstaan en den groei van de industrie in Nederland hebben bepaald en onder welke voorwaarden de ontwikkeling tot aan het uitbreken van den jongsten oorlog heeft plaats gevonden.

Voordat bovenstaande punten aan een nadere beschouwing worden onderworpen, kan het nuttig zijn de plaats, die de industrie in het economische leven van Nederland inneemt — zij het zeer algemeen — te bepalen.

Samenvattende cijfers uit de, om de tien jaren gehouden, beroepstellingen kunnen voor dit doel dienst bewijzen. Zij geven het volgende beeld:

Procentueel aandeel in het totaal aantal personen, dat een beroep uitoefende ¹⁾.

	1889	1899	1909	1920	1930
Industrie	32.1	33.6	34.1	35.6	35.4
Handel en verkeer	16.1	16.3	18.2	18.2	21.3
Landbouw	31.8	29.7	27.3	23.0	20.2
Overige	20.0	20.3	20.4	23.3	23.0
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Totaal (in duizenden)	1.658	1.931	2.262	2.722	3.186

Bovenstaande cijfers leeren ons twee dingen. In de eerste plaats blijkt, dat de industrie de belangrijkste bron van werkgelegenheid is in de Nederlandsche volkshuishouding. Zoowel handel en verkeer als landbouw blijven in beteekenis bij de nijverheid ten achter.

In de tweede plaats echter valt de relatief vrij geringe vooruitgang van de industrie sedert 1889 op. Een ieder kent immers uit eigen aanschouwing of uit berichten van anderen de enorme vlucht, die de industrie in Nederland reeds sedert 1870, doch vooral in de laatste vijftig jaren heeft genomen. Deze indruk stemt niet overeen met een stijging van het aandeel der nijverheid in het totaal aantal personen, dat een beroep uitoefende, van 32.1 in 1889 tot 35.4 in 1930 (of, volgens de bedrijfsindeeling, van 33.8 in 1899 tot 35.8 in 1930).

Nog merkwaardiger doet het aan, te lezen, dat volgens de beroepstelling van 1849 niet minder dan 350.000 personen in de nijverheid werkzaam waren, tegen slechts 322.000 in den landbouw ²⁾. Stelt men hiertegenover uitlatingen van deskundige zijde ³⁾, luidende: „Rond 1850 is Nederland nog een akker- en weideland”; en iets verder: „Agrarisch en commercieel is in het midden der negentiende eeuw de economische signatuur van Nederland; de industriele trek is echter nog maar zeer flauw te onderscheiden”, dan ontstaat de indruk, dat ergens iets aan de groepeerings der cijfers moet haperen.

Ambachtsnijverheid en fabrieksnijverheid.

Dit is inderdaad het geval. Het gebruik van algemeene, de massale verschijnselen samenvattende, statistische gegevens, zonder voldoende kennis van de samenstelling dezer gegevens en van het uitgangspunt voor de samenstelling, kan tot moeilijkheden leiden.

Een nauwkeurig onderzoek van de structuur der Nederlandsche industrie sedert het midden van de vorige

¹⁾ Deze cijfers zijn, daar zij het verst teruggaan, ontleend aan de beroepsindeeling van de beroepstelling. Volgens de bedrijfsindeeling, die niet verder dan tot 1899 gaat, is het aandeel der industrie van 33.8 in 1899 gestegen tot 35.8 in 1930. De percentages voor de andere groepen, met uitzondering van de groep „Overige”, wijken niet veel af van die volgens de beroepsindeeling.

²⁾ Deze gegevens zijn ontleend aan Dr. J. Ridder „Een conjunctuur-analyse van Nederland, 1848—1860”.

³⁾ Prof. Dr. Z. W. Sneller „De ontwikkeling der Nederlandsche export-industrie”.

eeuw toont n.l. aan — in het kader van een artikel is er uiteraard slechts plaats tot weergave der resultaten —, dat veelal slechts de naam der verschillende industrie-takken dezelfde is gebleven, doch dat overigens het karakter van de verschillende deelen der nijverheid grootendeels is gewijzigd.

In het kort samengevat komt deze verandering hierop neer, dat tot aan het einde van de vorige eeuw, zeker tot omstreeks 1890, de personen, die volgens de beroepstellingen werkzaam waren in de industrie, in hoofdzaak een bezigheid hadden in de zgn. ambachtsnijverheid (b.v. als smeden, loodgieters, timmerlieden, schoenmakers, kleermakers, bakkers, slaggers, enz.), terwijl in de laatste 30 à 40 jaren het aandeel hiervan steeds kleiner werd en de zgn. fabrieksnijverheid een leidende rol is gaan spelen.

De ambachtsnijverheid werkte en werkt nog voor een groot deel op bestelling, voortkomende uit den consumentenkring in de meer of minder onmiddellijke omgeving. Zij ondergaat den invloed van goede en slechte tijden, die zich in den aard en de kwantiteit der bestellingen uit. Iedere volkshuishouding bezit een dergelijke zogenaamde „verzorgende” nijverheid, die vaak zelfs zoodanig met den landbouw is verbonden — ook in Nederland was dit in vrij belangrijke mate het geval ⁴⁾ —, dat de daarin werkzame personen voor een groot deel evengoed tot den landbouw als tot de industrie kunnen worden gerekend.

De fabrieksnijverheid produceert voor de markt. Zij moet dit, gezien haar drang naar productie in het groot, die uit het streven naar verlaging van de kosten per eenheid voortspruit, wel doen. Voortbrenging voor de markt — bij den geringen omvang van de binnenlandsche markt komt de Nederlandsche industrie al heel gauw met het buitenland in aanraking — maakt de industrie in sterkere mate afhankelijk van internationale conjunctuurbewegingen. Tegelijkertijd gaat van de fabrieksnijverheid een sterkere invloed uit op de binnenlandsche koopkracht, waardoor de industrie, in tegenstelling tot de ambachtsnijverheid, mede conjunctuurbepalend wordt.

De vraag, of de statistisch als „industrie” samengevatte verschijnselen tot de ambachtsnijverheid dan wel tot de fabrieksnijverheid behooren, is daarom van groot belang. In het kader van dit artikel volstaan wij met op dit verschil te wijzen. Een uitwerking hiervan vereischt een studie in groter verband.

Historische ontwikkeling.

Om zich een oordeel te vormen van de beteekenis der tegenwoordige industrie in Nederland, kan een korte historische beschouwing veel nut bewijzen. Terwijl n.l. in verschillende andere landen de industrie haar uitgangspunt voor een belangrijk deel in het aantreffen van bepaalde grondstoffen vond, kon dit voor Nederland, dat immers betrekkelijk arm aan grondstoffen was, niet in belangrijke mate het geval zijn. Een beschouwing van de historische ontwikkeling leert evenwel de factoren kennen, die in Nederland, zoowel voor het economische leven als geheel als in het bijzonder voor de industrie, van betekenis zijn geweest.

Voor de ontwikkeling van het economische leven van Nederland in de laatste 400 of 500 jaren geldt, wellicht nog meer dan voor eenig ander land, het bekende gezegde: „im Anfang war der Handel” ⁵⁾.

Het is wel merkwaardig, dat reeds in de 15de en 16de eeuw — verder teruggrijpen in de historie heeft hier weinig zin — een levendige exportindustrie bestond, gebaseerd op den buitenlandschen handel. Uit Engeland afkomstige wol diende de lakenindustrieën in de steden

⁴⁾ Zie o.a. het reeds geciteerde boek van Dr. J. Ridder, blz. 174.

⁵⁾ Door Dr. J. Strieder in „Zur Genesis des modernen Kapitalismus” gebruikt tot verklaring van de ontwikkeling van het moderne kapitalisme.

(Leiden, Delft, Gouda) tot grondstof; het laken was in die jaren een gezocht en gewaardeerd exportproduct. Hoe meer de handel zich uitbreidde — naast het laken moeten ook haring, kaas en bier als uitvoergoed worden genoemd — des te meer floreerde de lakenindustrie in de steden. Het om de een of andere reden stagneeren van den buitenlandschen handel weerspiegelde zich vrijwel onmiddellijk in een, somtijds vrij hevigen, teruggang in de nijverheid.

Aan deze periode van algemeenen vooruitgang sloot zich een nieuwe phase aan, die gekenmerkt werd door de uitbreiding van den handel tot Indië en Amerika. Nederland leverde nu aan Spanje, de groote handelsdrijvende mogendheid bij uitstek, het bekende Nederlandsche linnen — dat de Spanjaarden weer verder verhandelden — en ontving daarvoor het Amerikaansche zilver en goud. Vooral dit edele metaal werd voor de Nederlandsche kooplieden betaalmiddel ter verkrijging van diverse goederen in verschillende deelen der wereld.

Deze goederen werden naar Nederland gebracht, waar zij, vooral in de zeesteden (Amsterdam en in geringere mate Rotterdam en Dordrecht) in de zgn. trafieken een verdere bewerking ondergingen. Engelsche wollen stoffen werden geveerd, Indische katoen bedrukt, van koren uit de Oostzeelanden werden de beroemde brandewijn en het gedistilleerd gemaakt, de ruwe suiker uit de koloniën werd geraffineerd, Amerikaansche tabak onderging in de tabakskerverijen verschillende bewerkingen. Deze en nog andere veredelingsbedrijven verschafften vooral in de hierboven genoemde zeesteden aan velen arbeid. De groote kapitalen, door den bloeienden winstgevendenden handel gevormd, werden in deze, met den handel nauw samenhangende bedrijven, belegd. Het spreekt verder vanzelf, dat ook de scheepsbouw onder dergelijke omstandigheden van belang was.

Gedurende de 18de eeuw ging de groote beteekenis van den Nederlandschen handel geleidelijk achteruit. Handelsbelemmeringen en de opkomst van nieuwe krachtige handelscentra gaven den goederenstroom gedeeltelijk een andere richting. De scheepvaart verminderde en de goederenhandel werd voor een groot deel vervangen door geldhandel. De achteruitgang van handel en verkeer had als reactie een belangrijke vermindering van de activiteit in de trafiekbedrijven tengevolge, hoewel nog tot aan het einde van de 18de eeuw in de zeesteden de veredelingsbedrijven een niet te miskennen beteekenis bezaten. Vooral relatief echter ging de positie van Nederland achteruit. De lakenindustrie in de Hollandsche binnensteden leidde in de 18de eeuw al spoedig een kwijnend bestaan. De met goedkope arbeidskrachten werkende textielindustrie in het Zuid-Oosten van het land produceerde in hoofdzaak voor de binnenlandsche markt en had in haar geheel nog slechts weinig te beteekenen.

Met de volledige afsluiting van het zeeverkeer, als gevolg van het continentale stelsel, kwam tenslotte een einde aan de trafieken. De toestand in de tot voor kort bloeiende zeesteden werd zeer ongunstig. Slechts de op binaenlandschen afzet gerichte Leidsche lakenindustrie, de katoennijverheid in Twente en de Tilburgsche wolindustrie konden een verhoogde activiteit ontplooiën.

Als geheel genomen was echter deze periode voor Nederland een tijd van ernstige stagnatie en achteruitgang. Zij wordt door de volgende uitlating wel zeer duidelijk getypeerd: „Duurzame profijten zijn de Nederlandsche industrie, zoover we zien kunnen, uit de Fransche overheersching niet toegekomen. Daarvoor was de omzetting van het economisch leven, de totale ommekeer van zeestaat tot peripherisch deel van een continentaal rijk, te gewelddadig en te onnatuurlijk”⁶⁾.

Het herstel van het zeeverkeer na 1813 bracht de ver-

edelingsindustrie in de zeesteden weer spoedig tot leven (voornamelijk de suikerraffinaderij en de tabaksindustrie). Daarnaast bleef echter de nijverheid in het nieuwe Nederland vooreerst van weinig belang. Tijdens de vereeniging met België zou dat land in de industriele behoeften voorzien, terwijl Noord-Nederland, geheel in de lijn der opgestelde economische politiek, de agrarische producten moest leveren. De koloniën traden als afzetgebied en grondstoffenleverancier op.

De afscheiding van België bracht Noord-Nederland tot de noodzaak zelf zooveel mogelijk de industriele producten voort te brengen, die in Indië konden worden afgezet. De ontwikkeling van de katoenindustrie in Twente tot een voor Nederland inderdaad belangrijken bedrijfstak nam nu een aanvang. In het midden van de vorige eeuw was de Twentsche katoennijverheid reeds een der grootste Nederlandsche exportindustrieën, die echter voornamelijk op Nederlandsch-Indië was gericht.

Naast, of beter boven de katoenindustrie, stond de suikerindustrie. De grondstof was nog de rietsuiker uit Indië. Tegen het midden der 19de eeuw wist dit bedrijf zich door technische verbeteringen een krachtige positie te veroveren.

Andere industrietakken van beteekenis bezat Nederland in die jaren nog niet. De metaalnijverheid toonde hier en daar wel teekenen van opkomst, doch kon de vergelijking met de katoen- en de suikerindustrie niet doorstaan.

Zelfs deze twee groote Noord-Nederlandsche industrieën bleven bij de ontwikkeling in het buitenland (Engeland, België, Frankrijk, Duitschland) ten achter. Het protectionisme en de economische omvorming in Nederland tot grooter zelfgenoegzaamheid deden ten hoogste de ambachtsnijverheid tot eenigen bloei komen.

De ommekeer treedt eerst na omstreeks 1870 op. De sterke uitbreiding van den wereldhandel kon aan een land met een verkeerts-geografische positie als Nederland niet ongemerkt voorbijgaan. De belangrijk verhoogde activiteit in alle buurlanden deed verschillende nieuwe industrieën ontstaan. De grondslag hiervan was, evenals in vroegere perioden van toenemenden wereldhandel, het veredelingsbedrijf. Naast een verdere sterken groei der suikerraffinaderij moesten de cacao- en chocolade-industrie, de diamantnijverheid, de olie-industrie en de rijstpellerij als voornaamste worden genoemd.

De nieuwe industrieën werden in de meeste gevallen als moderne groote bedrijven gevestigd of daartoe omgevormd. Door het geheele economische leven ging een nieuwe levensdrang, die Nederland reeds na het eerste decennium van de 20ste eeuw tot een Europeesch industrieland van groote beteekenis deed worden.

De groote beteekenis van handel en verkeer.

De historische ontwikkeling werd door ons in het bovenstaande vrij uitvoerig nagegaan, omdat zij ons een zeer belangrijken karaktertrek van de Nederlandsche industrie kon leeren onderkennen.

Wij zagen nl., dat de industrie in Nederland steeds in sterke mate afhankelijk is van de ontwikkelingsmogelijkheden van den buitenlandschen handel en het zeeverkeer. Handel en verkeer zijn de krachten, die het verdere economische leven van Nederland in opgaande dan wel in dalende lijn kunnen doen bewegen. De primaire voorwaarden voor een gezonde ontwikkeling van de industrie in Nederland zijn een intensieve handel en een uitgebreid verkeer. De in het voorafgaende geciteerde woorden van dr. J. Strieder: „im Anfang war der Handel” kunnen dus voor Nederland uitgebreid worden tot „im Anfang war der Handel und der Handel blieb bis zum heutigen Tage”.

Hier blijkt eens te meer, dat het karakter van een volkshuishouding niet steeds wordt bepaald door dat deel, dat aan de meeste personen een onderhoud verschaft, doch voornamelijk door die krachten, die het sterkst de algemeene beweging beïnvloeden. Voor Nederland zijn dit onmiskenbaar handel en verkeer.

⁶⁾ Prof. Dr. Z. W. Sneller „De Nederlandsche exportindustrie”, blz. 15.

De verdere voorwaarden voor de ontwikkeling der industrie.

In het bovenstaande zagen wij, welke economische factoren het ontstaan en de ontwikkeling van de industrie in Nederland in de eerste plaats en in het algemeen hebben bepaald. Wij willen nu de verdere voorwaarden voor de ontwikkeling van de Nederlandsche industrie in haar laatste bloeiperiode aan een nader onderzoek onderwerpen.

Nederland had in het midden van de vorige eeuw, dus in een periode waarin de industrie nog voor verreweg het grootste deel uit ambachtsnijverheid bestond en de landbouw nog geheel en al zuiver boerenbedrijf was (dus zonder de later ook in den landbouw opgetreden intensivering en industrialisering), ca. 3 miljoen inwoners. Einde 1889, toen de eerste teekenen van het ontstaan van een moderne fabrieksnijverheid op groote schaal in Nederland vielen te bespeuren, doch het grootste aantal personen nog in het ambacht werkzaam waren, bezat Nederland ca. 4.5 miljoen inwoners. Sedertdien is het aantal inwoners bijna verdubbeld tot 8.9 miljoen in midden 1940.

Het Nederlandsche geboortecijfer lag gedurende de afgelopen vijftig jaren steeds boven dat der andere West-, Noord- of Midden-Europeesche landen. Het sterftecijfer was bijna voortdurend het laagst. Nederland is het eenige land buiten Zuid- of Oost-Europa met een netto-reproductievoet, die grooter is dan één. Daarbij komt nog, dat Nederland, naast België, het dichtst bevolkte land van Europa is.

Welke zijn nu de speciale economische factoren, die het mogelijk hebben gemaakt op grondslag van den toenemenden wereldhandel een zoodanige uitbreiding en intensivering der Nederlandsche welvaartsbronnen te bewerkstelligen, dat een toch reeds zeer dicht bevolkt land zijn bevolking binnen vijftig jaren nagenoeg kon zien verdubbelen en nog steeds een der levenskrachtigste naties der wereld binnen zijn grenzen heeft?

Deze ontwikkeling was niet het gevolg van een bepaalde economische politiek, die om de een of andere reden het land wilde industrialiseeren. Zij heeft integendeel — geheel overeenkomstig de destijds heerschende liberale denkbeelden op economisch gebied — plaats gevonden in het onder de toenmalige economische omstandigheden nog mogelijke spel van vrije krachten. De volkshuishouding heeft op deze wijze een structuur gekregen, waarbij aan de op elk gebied werkzame personen een voor Europa relatief zeer hoog inkomen kan worden verschafft. Werkloosheid was in Nederland vóór de crisis van 1929, een vraagstuk van betrekkelijk zeer geringe beteekenis.

Een onderzoek naar de speciale voorwaarden voor de ontwikkeling in de laatste vijftig jaren levert resultaten op, die duidelijk in een bepaalde richting wijzen.

a. De grondstoffenpositie.

Een eerste, zeer voor de hand liggende, vraag bij een onderzoek naar de voorwaarden voor een industriele ontwikkeling, is die naar de grondstoffenpositie van een land.

Aangezien de meeste groote industrielanden de industrie geheel of voor een groot deel op hun specialen grondstoffenrijkdom hebben opgebouwd (Engeland, België, Frankrijk, Duitsland), doet het vreemd aan, dat een sterk geïndustrialiseerd land als Nederland slechts betrekkelijk weinig grondstoffen bezit. Dit relatieve gebrek aan grondstoffen heeft in verschillende kringen de meening doen postvatten, dat Nederland dan ook bezwaarlijk een gezonde ontwikkeling als industrieland zou kunnen doormaken.

Dit is echter toch het geval geweest. Aanleiding hiertoe was weer in de eerste plaats de bijzondere Nederlandsche handels- en verkeerspositie, die in vroeger tijden ook de veredelingsindustrieën naar Nederland heeft gebracht.

Vele grondstoffen kunnen niet of slechts bezwaarlijk in het land van voortbrenging worden verwerkt, daar vaak aanvullende grondstoffen, hulpstoffen of arbeid uit

andere landen moeten worden aangevoerd, hetgeen het voordeel van het grondstoffenbezit teniet kan doen. Een land daarentegen, gelegen op een knooppunt van verkeerswegen en met een zelfstandigen actieven handel, is in staat uit den voorbijtrekkenden stroom van grondstoffen op zoodanige wijze te putten, dat juist van zeer speciale voordeelen, o.a. berustend op grondige kennis der markten, kan worden gebruik gemaakt.

De verkeers- en handelspositie van Nederland nu is van dezen aard. Nederland ligt in West-Europa op een punt, waar tal van wegen uit verschillende deelen der wereld samenkomen en waar de toe- of voorbijstroomende goederen naar hun diverse bestemmingsplaatsen worden gedirigeerd. Vanzelf ontstaat uit een dergelijke positie een heldere en snelle kijk op den markttoestand van de verschillende goederen, waarvan op het juiste moment kan worden gebruik gemaakt om de eigen industrie van grondstoffen te voorzien.

Hoewel het grondstoffen vraagstuk, aldus voor Nederland een bijzonder aspect heeft, bestaan er verschillende industrieën, opgebouwd op binnenlandsche grondstoffen van andere categorieën. Wij denken hierbij in de eerste plaats aan de agrarische grondstoffen.

De Nederlandsche landbouw heeft in de laatste twintig of dertig jaren van de vorige eeuw, na een periode van sterken vooruitgang, een moeilijken tijd meegemaakt; waaraan hij echter op zeer speciale wijze het hoofd heeft weten te bieden. De agrarische crisis uit die jaren maakte den graanbouw in Nederland tegenover de concurrentie van de overzeesche granen minder loonend. Daarentegen kon het bedrijf meestal zonder verlies worden voortgezet, door den verbouw van suikerbieten of tuinbouwproducten ter hand te nemen. Dit is op vrij groote schaal gebeurd, waarbij de suikerindustrie, in plaats van de Indische rietsuiker, de binnenlandsche beetwortelen als grondstof ging verwerken.

Daarnaast ontstonden op basis van binnenlandsche agrarische grondstoffen, o.m. de aardappelmeelindustrie en de strookartonnijverheid, voor welke producten Nederland een der voornaamste producenten is geworden.

De tuinbouw leverde belangrijke grondstoffen voor de conservenindustrie. De boter- en de kaasproductie op de boerderij werden, na velerlei moeilijkheden bij den export, vervangen door productie in, veelal coöperatieve, zuivel-fabrieken. Ook de voortbrenging van gecondenseerde melk, een belangrijk uitvoerproduct, werd in speciale bedrijven ter hand genomen. Tenslotte bood de Nederlandsche veestapel mogelijkheden voor de vestiging en uitbreiding der bekende exportslachterijen.

Een belangrijke grondstof voor de energie-voorziening, de steenkool, werd aan het begin van de twintigste eeuw nog nauwelijks in Nederland voortgebracht. Sindsdien is in betrekkelijk korten tijd het steenkolenmijnbedrijf tot een der voornaamste Nederlandsche industrietakken uitgegroeid.

Hoewel dus de grondstoffenpositie van Nederland, wanneer men de beteekenis der agrarische grondstoffen in rekening brengt, niet zoo ongunstig is, als op het eerste gezicht vaak lijkt, blijkt toch bij rustige beschouwing, dat de grondstoffensituatie onmogelijk een belangrijke voorwaarde kan zijn geweest voor de groote vlucht, die de industrie heeft genomen. Zij kan ten hoogste deze ontwikkeling hebben bevorderd.

b. De kapitaalrijkdom.

Wij zullen daarom een tweeden factor, nl. den kapitaalrijkdom, nader bezien.

Nederland geldt in de wereld als een rijk land. Het heeft dezen naam niet ten onrechte. De gunstige handels- en verkeerspositie heeft gedurende eeuwen groote kapitalen naar Nederland doen stroomen. De winsten uit de koloniën droegen er eveneens toe bij, den kapitaalrijkdom te vergroeten.

Deze kapitaalrijkdom maakte het in het verleden reeds

mogelijk, belangrijke veredelingsindustrieën te financieren. Hetzelfde verschijnsel doet zich, zij het in gemoderniseerden vorm, ook in de 20ste eeuw voor.

Grondstoffen uit diverse landen — de koloniën zijn hierbij uiteraard van groote beteekenis —, door de bijzondere handels- en verkeerspositie langs of door Nederland gevoerd, worden hier door den grooten kapitaalrijkdom, die industrieën met moderne outillages kon vestigen, in hun stroom onderbroken om bewerkt of veredeld te worden.

Voorbeelden van dergelijke industrieën, die in den loop van de 20ste eeuw zijn gevestigd en uitgebreid, vormen — naast de bij de bespreking van de 19de eeuw reeds genoemde bedrijfstakken — de rubber-, tin-, margarine- en kinine-industrie. Doch ook alle andere industrieën dragen het stempel van den Nederlandschen kapitaalrijkdom (o.a. duidelijk bij de textielindustrie).

De financiering, die in andere landen met een opkomende industrie vaak tot moeilijkheden leidde, was voor Nederland geen probleem. Het uitgroeien van de kleinindustrie tot grootbedrijf kon door de ruime kapitaalvoorziening van het land zonder noemenswaardige schokken plaats vinden. Een groot deel der nijverheid wordt door familie-vennootschappen gedreven. De kapitaalmarkt was overigens bijna voortdurend zeer ruim, de rentevoet voor industriële leeningen, in vergelijking met andere landen, bijzonder laag.

Een uitvloeisel van den kapitaalrijkdom was ook het verschijnsel, dat de industrie gedurende haar geheele ontwikkelingsperiode geen financiering door middel van industriebanken behoeftte, hetgeen in bijna alle andere landen wel noodzakelijk bleek. De Nederlandsche banken beperkten zich in hoofdzaak er toe als intermediair bij industriële emissies op te treden.

Zeer typeerend voor den kapitaalrijkdom van Nederland is wel het feit, dat verscheidene der grootste wereldconcerns hun zetel en activiteitscentrum in Nederland hebben. Wij noemen slechts enkele voorbeelden van algemeene bekendheid: de Koninklijke Petroleum, Philips, de Unilever, de A.K.U.

In den kapitaalrijkdom, de geaccumuleerde energie van eeuwen, bezit Nederland dus een factor van groote beteekenis, die de snelle ontplooiing der laatste vijftig jaren op ieder gebied heeft mogelijk gemaakt.

c. *Het intellectuele peil der bevolking.*

Een derde factor, de geschiktheid der bevolking om — onder de voor Nederland zoo bijzondere omstandigheden aan het einde van de vorige eeuw — een snelle industrialisatie met succes te verwezenlijken, blijkt bij verdere bestudeering der onderhavige materie eveneens in ruime mate werkzaam te zijn geweest.

Het verband tusssen dezen derden factor en de hiervoor genoemde, den kapitaalrijkdom van het land, is vrij nauw; beide vloeien ook voort uit de bijzondere ontwikkeling van handel en verkeer gedurende een reeks van eeuwen.

Alles tezamen: het levendige contact met bijna alle landen der wereld; de groote kapitaalkracht, die oprichting en instandhouding van uitstekende onderwijsinrichtingen mogelijk maakte en bevorderde; de energie en de talenten, die het Nederlandsche volk zich in den loop der eeuwen, toen het een naar verhouding bijzonder vooraanstaande positie op welhaast ieder gebied innam, heeft eigen gemaakt, deden het intellectuele niveau der geheele bevolking zoodanig stijgen, dat ook in de 20ste eeuw, na een periode van betrekkelijke lethargie, de psychische voorwaarden voor een belangrijke industrialisatie op groote schaal aanwezig waren.

Juist industrieën, waarbij nieuwe technische vindingen een groote rol spelen, gingen in Nederland een bijzondere plaats innemen. Wij denken hierbij o.m. aan het groote complex van bedrijven bij Philips en aan de kunstzijdeproductie. Een duidelijk voorbeeld levert verder de vliegtuignijverheid, waarin Nederland eveneens een zeer eervolle plaats inneemt. Typisch is ook de ontwikkeling

der machine-industrie. Deze kwam voor een groot deel voort uit het reparatiebedrijf; de belangstelling voor het onderhanden werk en het initiatief om zelf dergelijke machines te produceeren, naast de kunde om dit ook zoodanig te doen, dat spoedig het buitenlandsche product, vooral wat kwaliteit betreft, werd overvleugeld, is een sprekend voorbeeld voor de beteekenis van dezen psychischen factor.

Het gemiddeld hooge intellectuele niveau van de Nederlandsche bevolking maakte het ook mogelijk, dat het loonpeil in vergelijking met het concurreerende buitenland hoog kon blijven. De hoedanigheid der arbeidsprestaties maakte dit verschil veelal ruimschoots goed, zoodat het Nederlandsche product, juist als kwaliteitsgoed, over de geheele wereld afzet kon vinden.

Ook de landbouw, de veeteelt en de tuinbouw kenmerkten zich steeds meer door een ver doorgevoerde kwaliteitsproductie.

Loon-intensieve bedrijven konden zich in Nederland dan ook slechts handhaven, indien het voortgebrachte product blijk gaf van een zeer specialen arbeid of van buitengewone vakkennis. Andere loon-intensieve bedrijven hadden of hebben nog met groote moeilijkheden te kampen.

Slotbeschouwing.

Vatten wij bovenstaande beschouwingen over de voorwaarden voor de ontwikkeling van de industrie in Nederland samen, dan ontstaat in groote trekken het volgende beeld:

De primaire factor, waarvan overigens het geheele Nederlandsche economische leven afhankelijk is, vormt de ontwikkeling van handel en verkeer.

Naast de algemeen geldende voorwaarden zijn, voor wat de industrie in Nederland betreft, sedert het einde van de 19de eeuw, nog twee andere factoren van beteekenis, n.l.: de kapitaalrijkdom en het intellectuele peil der bevolking.

Deze factoren zijn weliswaar een uitvloeisel van de handels- en verkeerspositie, doch hebben juist in de 20ste eeuw een specialen vorm aangenomen, waardoor zij een zelfstandigen invloed verkregen. Zij zijn als het ware moderne kristallisaties van de bijzondere geografische ligging van Nederland, die de voornaamste stuwkracht hebben gevormd bij de omvorming der Nederlandsche volkshuishouding van een op vrij primitieven voet gedreven landbouw en een onbeduidende fabrieksnijverheid tot een der technisch best uitgeruste industrielanden en tot een productiegebied van hoogwaardige agrarische producten.

Door het optreden van deze krachten, voornamelijk in de industrie, doch in vrij sterke mate ook in den landbouw, kon Nederland binnen een halve eeuw aan een verdubbelde bevolking niet alleen een ruim bestaan bieden, doch ook het welvaartsniveau aanzienlijk verhoogen. Een verschijnsel, dat met de werking van deze factoren samenhangt, is te zien in de sterke ontwikkeling van het kapitaalintensieve deel — vooral in de industrie, doch ook in den landbouw —, waardoor dit via het kapitaal een grooteren invloed op de volkshuishouding bezit dan uit het aantal personen, er in werkzaam, zou zijn af te leiden.

Wanneer te eeniger tijd omstandigheden zouden optreden, die verschuivingen, tegengesteld aan de door ons geschetste ontwikkelingsrichting, noodzakelijk zouden maken, dan zou dit met groote waarschijnlijkheid gepaard gaan met een algemeene verlaging van het welvaartsniveau, daar verminderde industriële activiteit doorwerkt op den agrarischen afzet, den kleinhandel, de ambachtsnijverheid, enz. Het levenskrachtig in stand houden van een dichtbevolkt land in de voor Nederland gegeven geografische omstandigheden is slechts mogelijk geweest dank zij het tot ontplooiing brengen van een op kapitaalrijkdom en een hoog intellectueel niveau gebaseerde industrie.

DE LANGE GOLVEN IN DEN AMERIKAANSCHEN WONINGBOUW.

Het vraagstuk van de stabilisering van de conjunctuur-beweging kan men niet beschouwen, zonder daarbij aandacht te besteden aan de reguleering van de bouwbedrijvigheid. Inderdaad heeft het bouwbedrijf in de achter ons liggende jaren zeer belangrijke fluctuaties doorgemaakt. Beschouwt men bijv. de cijfers over ons nationale inkomen en het aandeel daarin van het bouwbedrijf, dan blijkt het volgende. In 1930 maakten de gezamenlijke, in dezen bedrijfstak verdiende, inkomens (loonen, salarissen, rente, dividenden, en ondernemersinkomens) ongeveer 7 pCt. uit van het nationale inkomen. Tusschen genoemd jaar en 1935 liep het nationale inkomen terug van 5,9 milliard gulden tot 4,6 milliard gulden, derhalve met rond 1300 miljoen gulden. Het totaal van de in het bouwbedrijf verdiende inkomens verminderde in dezelfde periode met niet minder dan 200 miljoen gulden, dus met nageoeg 16 pCt. van de totale vermindering¹⁾.

Houdt men bovendien rekening met den „multiplier”, d.w.z. met de, als gevolg van dezen achteruitgang, in andere bedrijfstakken teweeggebrachte inkomensvermindering (in de bedrijven, die materialen aan het bouwbedrijf leveren, en op de markt van consumenten-goederen als gevolg van de verminderde koopkracht van de in het bouwbedrijf werkzame personen), dan leidt een voorzichtige raming tot de conclusie, dat de genoemde achteruitgang van het volksinkomen voor tenminste één vierde gedeelte moet worden toegeschreven aan de vermindering van de bedrijvigheid in de bouwnijverheid. Het is misschien zuiverder om de „hoeveelheidsindices” te beschouwen. De index van de industriele productie van Nederland liep tusschen 1930 en 1935 terug van 102 op 90²⁾. Deze teruggang moet voor 40 pCt. op rekening worden gesteld van de verminderde bouwbedrijvigheid.

De lange golven in den woningbouw.

De verklaring van de fluctuaties in de bouwbedrijvigheid vormt terecht een belangrijk programmapunt van het conjunctuuronderzoek. Tot de interessantste verschijnselen, die daarbij een verklaring vragen, behooren de zgn. lange golven in den woningbouw³⁾.

Verscheidene onderzoekers hebben zich met dit onderwerp reeds beziggehouden, zonder dat het tot nu toe gelukt is een theorie op te stellen, die een in alle details bevredigende verklaring geeft.

Zooals bekend, zijn deze schommelingen bijzonder duidelijk waar te nemen bij den Amerikaanschen woningbouw, hoewel er aanwijzingen zijn voor een analoog verschijnsel in verschillende Europeesche landen. In de Vereenigde Staten zijn de golven veel duidelijker, wellicht als gevolg van de stormachtige economische ontwikkeling daar te lande en doordat elders storende omstandigheden naar verhouding een grooteren invloed hadden. Wanneer men de gegevens uit de 19e eeuw voldoende betrouwbaar mag achten, zou daaruit volgen, dat in de Vereenigde Staten sedert 1830 een woningbouwcyclus is opgetreden, waarvan de lengte der golven heeft gevarieerd tusschen 15 en 22 jaar⁴⁾.

De veronderstelling, dat het hier zou gaan om een golfbeweging, die van buitenaf aan de woningmarkt wordt opgedrongen, moet met groote waarschijnlijkheid worden

afgewezen. Men heeft bijv. wel verwezen naar het bekende feit, dat gedurende een oorlog de bouwbedrijvigheid zeer sterk pleegt terug te loopen om daarna een krachtige opleving te toonen. De Burgeroorlog (1860—64) en de Wereldoorlog (1917—18) liggen echter te ver uiteen om de drie tusschenliggende golven te kunnen verklaren. (De invloed van den Spaansch-Amerikaanschen oorlog kan worden verwaarloosd). Men kan ook niet volstaan met te verwijzen naar de golven in de immigratie of naar technische omstandigheden, zooals de duur van hypotheekcontracten. Van een direct verband tusschen de algemeene conjunctuur en de woningbouwgolven is geen sprake. Reeds het verschil in de gemiddelde lengte der golven van de algemeene conjunctuur en van den woningbouw vormt hiervoor een voldoende aanwijzing.

Het meest aannemelijk zijn die pogingen tot verklaring, waarbij de cyclus wordt opgevat als een „endogene” golfbeweging. Hierbij worden de golven dus niet verklaard uit invloeden, komende van buiten de woningmarkt, maar als het gevolg van de causale relaties binnen de woningmarkt zelve. Dit laat zich aan het volgende zeer eenvoudige schema toelichten. Een aanzienlijk woningtekort leidt na eenigen tijd tot stijgende huren, deze vormen een prikkel tot toenemende bouwbedrijvigheid, welke, indien zij eenigen tijd heeft aangehouden, een toestand van overcompleteet zal doen ontstaan, gevolgd door dalende huren, verminderde bouwbedrijvigheid, enz.

De in dezen gedachtengang besloten suggestie kan alleen met behulp van eenige wiskunde volledig worden uitgewerkt. Het blijkt daarbij, zooals ook te verwachten viel, dat een golfbeweging alleen dan zal optreden, wanneer de elasticiteiten van de opeenvolgende reacties en ook de daarbij optredende vertragingen tusschen bepaalde grenzen liggen. Alleen wanneer aan deze voorwaarden inderdaad voldaan is, kan uit het gegeven schema tot het optreden van een golfbeweging geconcludeerd worden. Wanneer men voor een oogenblik alle tusschenliggende schakels buiten beschouwing laat, komt het schema uiteindelijk neer op een wisselwerking tusschen den aanwezigen huizenvoorraad en de netto-vermeerdering van den woningvoorraad eenigen tijd later.

De statistische analyse van de lange golven.

Er zijn verschillende statistische analyses uitgevoerd ter toetsing van de in het bovenstaande gegeven theorie. Deze loopen in hoofdzaak in twee richtingen uiteen. Men kan bij bestudeering van de fluctuaties in den woningbouw in de eerste plaats aandacht schenken aan de winstmogelijkheden, die het huizenbezit biedt. De netto-winstmarge wordt berekend uit de bruto-huur, verminderd met de kosten wegens onderhoud en reparatie, afschrijvingen, belastingen en hypotheekrente, bovendien in aanmerking nemende het percentage leegstand. Verwacht mag worden, dat een stijging van deze netto-winstmarge een stimulans zal hebben gevormd voor een toeneming van den woningbouw. Inderdaad blijkt er zoowel in Nederland (hoewel hier in mindere mate) als in de Vereenigde Staten voor de periode sinds 1921 — niet alle vereischte gegevens gaan verder terug — een parallellisme te bestaan tusschen den loop van een geconstrueerden index van de bedoelde winstmarge en den woningbouw⁵⁾. Daarnaast zal men nog aandacht hebben te besteden aan factoren zooals de algemeene conjunctuur, de toeneming der bevolking, de credietwilligheid der hypotheekgevers, en wellicht nog andere.

Anderzijds kan de beweging van de huren verklaard worden uit de grootte van den beschikbaren woningvoorraad ongeveer een jaar tevoren, als de belangrijkste

¹⁾ J. B. D. Derksen, Eenige recente gegevens over het nationale inkomen van Nederland. Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek, Jaargang 1940, blz. 701.

²⁾ Index van de industriele productie van Nederland, De Nederlandsche Conjunctuur, Februari 1939, blz. 45—51.

³⁾ Vgl. Prof. Dr. J. Tinbergen, Bewegingen op langen termijn in den Amerikaanschen woningbouw, Economisch-Statistische Berichten, 26 October 1938, No. 1191.

⁴⁾ Warren and Pearson, World Prices and the Building Industry, New York 1937, blz. 109.

⁵⁾ J. Tinbergen en B. van der Meer, De woningbouw te Amsterdam, De Nederlandsche Conjunctuur, Augustus 1938, blz. 87.

J. L. Chawner, Residential Building, Housing Monograph Series No. 1, National Resources Committee Washington D.C., 1939.

factor aan de aanbodzijde, naast factoren aan de vraagzijde, w.o. het gemiddelde inkomen per hoofd der bevolking de voornaamste is. Hiermede zijn dan de voornaamste resultaten verkregen, noodig om tot het opstellen van een „endogene” verklaring van de lange golven in den woningbouw te kunnen geraken. De gevolgtrekkingen, waartoe het onderzoek leidt, zullen zoo aanstonds worden medegedeeld.

In bovenstaande verklaring speelde de credietwilligheid der hypotheekgevers als verklarende factor een rol van ondergeschikte betekenis.

Aangenomen wordt, dat deze factor een meer passieve functie vervult. In tijden, dat de bouwconjunctuur gunstig is, zal ook de hypotheekmarkt gunstig gedisponeerd zijn, terwijl in tijden van toenemenden leegstand en dalende huren ook de hypotheekgevers een groote terughoudendheid aan den dag zullen leggen, zonder dat men daarom mag aannemen — afgezien van bijzondere omstandigheden ⁶⁾ — dat juist van de hypotheekgevers het initiatief tot een uitbreiding of inkrimping van de bouwbedrijvigheid zal uitgaan. Men zou dus één factor tweemaal beschouwen door, naast de genoemde winstmarge, bovendien nog de credietwilligheid in het onderzoek te betrekken.

Een andere vraag is, hoe de credietwilligheid der hypotheekgevers in een statistisch gegeven zou moeten worden uitgedrukt, hetgeen toch noodig is om de theorie met de feiten te kunnen confronteeren.

Bij de tweede groep onderzoekingen, hierboven bedoeld, wordt aan de credietwilligheid een groote aandacht geschonken. Als statistischen index hiervoor wordt gekozen de zgn. „foreclosure rate” (zijnde het percentage der onderpanden, dat wegens in gebreke blijven der hypothecaire debiteuren in administratie wordt genomen). Deze „foreclosure rate” zal men waarschijnlijk als een aanwijzer mogen beschouwen voor de bereidwilligheid tot het al of niet verschuiven van nieuwe hypotheeken. Roos vond, op grond van gegevens voor de stad St. Louis, een duidelijk parallellisme tusschen de „foreclosure rate” en de verleende nieuwe hypotheeken eenigen tijd later. Voorts bleek, dat de woningbouw de fluctuaties in den „foreclosure rate” met een vertraging van ongeveer $2\frac{1}{2}$ jaar volgt ⁷⁾.

Daar nu anderzijds de „foreclosure rate” de fluctuaties in den leegstand met eenige vertraging vrij nauwkeurig volgt (althans volgens de gegevens voor St. Louis), zou hiermede eveneens een volledig schema verkregen zijn, waaruit men het bestaan van de lange golven zou kunnen trachten af te leiden. Beschouwt men de statistische gegevens voor de Vereenigde Staten als geheel, dan blijkt echter de bedoelde correlatie tusschen den „foreclosure rate” ⁸⁾ en den woningbouw een paar jaar later minder goed te zijn, in het bijzonder voor de periode 1920—1925. Wat het verband betreft, dat voor St. Louis

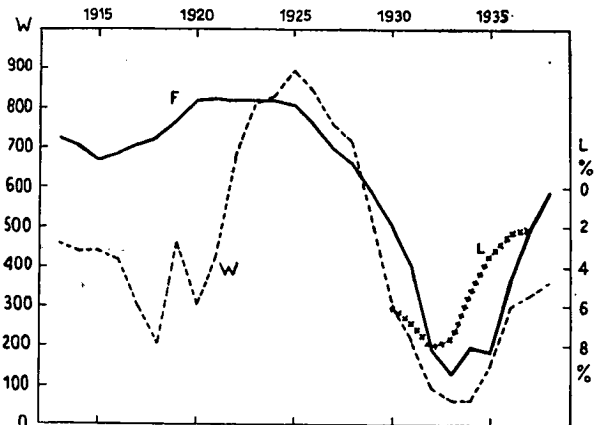
⁶⁾ Bijv. na den val van het Pond Sterling in Sept. 1931 ontstond op de pandbrievenmarkt een vertrouwenscrisis, waardoor verdere plaatsing van hypotheeken onmogelijk werd. Vgl. Ch. Glasz, Hypotheekbanken en woningmarkt in Nederland, Publicatie No. 15 van het Nederlandsch Economisch Instituut, 1935, blz. 19 e.v. Men kan echter aan verschillende andere passages in dit werk bewijspplaatsen ontleenen voor het over het algemeen passieve volgen van de bouwconjunctuur door de hypotheekgevers.

⁷⁾ C. F. Roos, *Dynamic Economics*, Ch. VI, Factors influencing Residential Building, Bloomington, Indiana, 1934. Vgl. J. Tinbergen, *Statistical testing of business cycle theories*, Vol. I, blz. 90; Vol. II, blz. 48, 56 en 162.

⁸⁾ Deze gegevens zijn, in grafischen vorm alleen, gepubliceerd door Roy Wenzlick in het tijdschrift „The Real Estate Analyst”, 24 Nov. 1939. Het cijfer omvat alle belangrijke steden in de Vereenigde Staten. Omtrent de samenstelling en de mate van betrouwbaarheid worden geen inlichtingen gepubliceerd.

kon worden geconstateerd tusschen het percentage leegstand en den „foreclosure rate”, dit is voor de geheele Vereenigde Staten moeilijk te verifiëren, omdat de gegevens betreffende den leegstand slechts teruggaan tot het jaar 1930 (gepubliceerd door het Department of Commerce te Washington D.C.). Eenig verband is voor de jaren van 1930 af wel aanwezig, terwijl het verloop van den „foreclosure rate” tusschen 1920 en 1930 zoodanig is, dat vermoedelijk er ook voor deze jaren wel een vrij goede correlatie met het leegstandspercentage zal zijn geweest (zie figuur).

Enkele gegevens betreffende de woningmarkt in de Vereenigde Staten.

W, woningbouw, aantal \times 1000, schaal links; bron: Department of Commerce.

L, percentage leegstand, schaal rechts (vóór 1930 niet beschikbaar); bron: Department of Commerce.

F, „foreclosure rate”, omgekeerd voorgesteld, schaal niet aangegeven; bron: Roy Wenzlick, *The Real Estate Analyst*.

Conclusies.

Uit het bovenstaande volgt, dat het antwoord op de vraag, aan welke der beide analyses de voorkeur moet worden gegeven, ten nauwste samenhangt met de betekenis, die aan de credietwilligheid moet worden gehecht. Is deze inderdaad een factor, die in het algemeen meer passief de conjunctuur in den woningbouw volgt, dan zou die analyse, waarbij de netto-winstmarge den voornaamsten verklarenden factor vormt, de voorkeur verdienen. Schrijver dezes is geneigd tot deze opvatting over te hellen. Toegegeven moet worden, dat het beschikbare feitenmateriaal betreffende de hypotheekmarkt misschien niet voldoende is om met volkomen stelligheid een gevolgtrekking te kunnen maken ⁹⁾.

De analyse, waarbij de „foreclosure rate” buiten beschouwing blijft, dus aan de winstmarge de voornaamste rol wordt toegekend als verklarende factor, blijkt voor de Vereenigde Staten tot belangwekkende resultaten te leiden. Bovendien stelt zij in staat conclusies te trekken, die voor de practische politiek van belang zijn. Vooraf moge gaan een samenvatting van de resultaten, waartoe zij leidt in verband met het probleem van de lange golven ¹⁰⁾.

Het onderzoek bleef beperkt tot de jaren 1915—1937, omdat vóór 1915 niet alle vereischte statistische gegevens beschikbaar zijn. Geconcludeerd werd tot het bestaan van een endogene golf, met een lengte van ongeveer 12 jaar, derhalve korter dan de gemiddelde lengte der golven

⁹⁾ Roos neemt in zijn analyse zoowel de netto-winstmarge op als den „foreclosure rate”. Zoolang niet vaststaat, of en in welke mate de credietwilligheid als een zelfstandigen factor moet worden opgevat, blijft de waarde van zijn resultaten onzeker.

¹⁰⁾ Vgl. J. B. D. Derksen, Long cycles in residential building: an explanation, *Econometrica*, April 1940.

gedurende de laatste honderd jaar. Bovendien blijkt de golf dermate gedempt te zijn, dat, wanneer men uitgaat van een sterk van normaal afwijkenden toestand, zooals onmiddellijk na den vorigen oorlog, na één halve golf de beweging practisch reeds uitgeput is. Het bestaan van een beweging, die in opeenvolgende golven voortduurt, wordt daarmee dus ontkend. Nu heeft de analyse ook alleen betrekking op de periode sinds den wereldoorlog. Voor de verklaring van de voordien waargenomen golven zou men de (moeilijk te verifiëren) onderstelling moeten maken, dat toen de verschillende in aanmerking komende vertragingen groter waren en ook de reactie-intensiteiten eenigszins andere waarden hadden, zoodat tot het bestaan van een ongedempte of slechts zwak gedempte golfbeweging van ongeveer 18 jaar geconcludeerd zou mogen worden. Het feit, dat ook na 1918 een ongedempte golf van ongeveer 18 jaar wordt waargenomen, zou verklaard moeten worden uit de toevallige samenwerking van verschillende factoren. Na den oorlog toonde de woningbouw een sterke toeneming als gevolg van het aanvankelijk woningtekort en de opgaande conjunctuur, totdat na 1925, in hoofdzaak door het terugloopen van de in het voorgaande genoemde netto-winstmarge, een achteruitgang intrad, die na 1929 ten gevolge van de diepe en langdurige depressie zeer versterkt en verlengd werd. Indien de gegeven theorie juist is, zou voor de toekomst in veel mindere mate dan voor de laatste eeuw een herhaling van de lange golven te verwachten zijn.

Voor de practijk vooral van belang zijn de conclusies, die uit het onderzoek volgen ten aanzien van enkele belangrijke factoren, waardoor de bedrijvigheid in den woningbouw bepaald wordt. Wanneer men bedenkt, dat na den vorigen oorlog, zelfs in de landen waar de economische toestanden zeer ongunstig waren, een sterke opleving van den woningbouw viel waar te nemen, dan mag ook na den huidige oorlog een dergelijke reactie verwacht worden. De maatregelen tot het verkrijgen van een zoo geleidelijk mogelijke ontwikkeling en het beteugelen van een te sterke expansie, zooals in de twintiger jaren, zouden zeker spoedig genomen dienen te worden. Studies als de in dit artikel genoemde zijn daarbij van groot belang, omdat zij in staat stellen met een „lead” van wellicht één à twee jaren vooruit te beoordeelen, in welke richting de ontwikkeling waarschijnlijk zal gaan, in aanmerking nemende den stand en de vermoedelijke ontwikkeling van de huren, de bouwkosten, den rentevoet en andere factoren.

De ervaring heeft wel uitgewezen, dat gedurende een oorlogstoestand een stagnering van den particulieren woningbouw zeer moeilijk is te ondervangen. Niet alleen het gebrek aan grondstoffen en arbeiders, die in de oorlogvoerende landen in de eerste plaats voor andere bedrijfstakken moeten worden gebruikt, maar ook de verminderde vraag als gevolg van de daling der reële inkomens, de hoogere kosten van bouwmaterialen, de hoogere vervoerskosten, minder efficiënte arbeid, onzekerheid over den duur van den oorlog en de ontwikkeling van den algemeen toestand, leiden tot terughoudendheid van de zijde van het particulier initiatief¹¹⁾.

De verklaring van de fluctuaties in den particulieren woningbouw vormt een belangrijk vraagstuk op het gebied van het economisch onderzoek. De econometrische analyse heeft hier reeds een aantal interessante uitkomsten afgeworpen. Zooals in het bovenstaande bleek, zijn er evenwel nog enkele problemen, die vooralsnog als onopgelost moeten worden beschouwd. De vraag, welke beteekenis aan den factor credietwilligheid moet worden gehecht, is daaronder wellicht de belangrijkste.

J. B. D. DERKSEN.

¹¹⁾ C. D. Long, The building industry: maker and braker of booms and depressions, Dun's Review, December 1939, blz. 17.

DE VRAAG NAAR ZILVER IN HET VERRE OOSTEN EN DE ZILVERPOLITIEK DER VEREENIGDE STATEN.

In een vorig artikel¹⁾ werden de factoren, die de vraag naar zilver beheerschen, het industriele gebruik en het gebruik voor zuiver monetaire doeleinden, aan een beschouwing onderworpen.

De vraag van het Verre Oosten.

Thans moge in de eerste plaats aandacht worden geschonken aan de vraag van het Verre Oosten, die gedeeltelijk van zuiver monetairen aard is, doch daarnaast voor een belangrijk gedeelte uit schatvorming voortvloeit. De vraag naar zilver voor industriele doeleinden en voor den aanmaak van teekenmunten bleek in het algemeen weinig elastisch. De zilverprijs werd dan ook, onder normale omstandigheden, in hoofdzaak bepaald door de vraag der zilverlanden, die geneigd waren een zoodanigen prijs te besteden, dat op de basis daarvan het geheele aanbod werd geabsorbeerd ter saldeering hunner betalingsbalans.

Britsch-Indië.

Van de hier bedoelde landen is *Britsch-Indië* het voornaamste. Hoewel goud in dit opzicht mede een niet onbelangrijke rol speelt, is zilver hier nog steeds een object van schatvorming voor breede lagen der bevolking.

Invoerverschot van zilver in Britsch-Indië.

(fiscale jaren, eindigend 31 Maart)

1901—1910	719,5	miljoen oz. standard
1911—1920	838,7	„ „ „
1921—1930	804,8	„ „ „
1931—1938	80,7	„ „ „

Uit bovenstaand overzicht blijkt, dat het invoerverschot van Britsch-Indië in de eerste dertig jaren der hier beschouwde periode door een betrekkelijk groote stabiliteit werd gekenmerkt. Het absorptievermogen werd in hoofdzaak bepaald door de ontwikkeling der conjunctuur. Bijzonder sterke prijsstijgingen riepen voorts niet onbelangrijke hoeveelheden zilver uit de hoards te voorschijn. Deze verkoopen waren intusschen niet voldoende om een uitvoersurplus in het leven te roepen; het invoerverschot handhaafde zich ook in het jaar 1920/1921, zij het ook, dat het tot 22,2 miljoen oz. standard terugliep. De jaren 1931/1932 tot en met 1934/1935 hadden, onder den gecombineerden invloed van de conjunctuurdaling en de nog te bespreken monetaire factoren, voor het eerst een uitvoerverschot (gemiddeld per jaar 31,8 miljoen oz. standard bedragende). Het maakte weer plaats voor een invoerverschot, dat in het jaar 1936/1937, door den gunstigen economischen toestand, de indekkingen op groote schaal met het oog op de ontwikkeling van de politieke situatie in Europa en de verwachting van een verhooging van het zilverinvoerrecht, tot 110,1 miljoen oz. standard opliep.

De beteekenis van Britsch-Indië als zilverland wordt niet uitgeput door de schatvorming zijner bevolking; ook de ontwikkeling van zijn muntstelsel heeft, hoewel het niet op zilver als standaardmetaal is gebaseerd, groote beteekenis gehad voor den gang van zaken op de zilvermarkt.

De vrije aanmuntning van zilvergeld was in dit land reeds in 1893 stop gezet. Van 1898 af werd de „gold exchange standard” toegepast door afgifte te Londen van „council bills”, betaalbaar (in zilver) in Britsch-Indië, en omgekeerd,

¹⁾ Zie „Het zilver in de laatste veertig jaar”, in E.-S.B. van 8 Januari jl., blz. 39.

ingeval er een tijdelijke vraag was naar remises naar Engeland, door beschikbaarstelling van „reverse drafts” op Londen. Tot het uitbreken van den oorlog in 1914 gelukte het met behulp van dit systeem, op grond van de als regel actieve betalingsbalans, den koers van de rupee stabiel te houden. Slechts in de crisisjaren van 1907—1908 daalde de rupee te Londen beneden het goudpunt; de toezegging der regeering tot afgifte van „reverse drafts” tegen een vasten koers verkreeg toen een meer bindenden vorm.

In verband met den oorlog kreeg Britsch-Indië een geweldig exportoverschot, terwijl als gevolg van de prijsstijging van het zilver de metaalwaarde van de rupee de nominale waarde van deze munt overschreed, waardoor de wisselkoers van de Britsch-Indische valuta tijdelijk praktisch door de zilverwaarde werd bepaald (dit was het geval van April 1918 tot December 1920). Afgifte van council bills op groote schaal was noodig ter betaling van de groote importen uit Britsch-Indië, waardoor de zilverreserves van de regeering uitgeput geraakten en de inwisselbaarheid van het papiergeld in gevaar kwam. De zilveren munten waren bovendien, met het oog op de stijging der intrinsieke waarde, uit de circulatie verdwenen. Onder deze omstandigheden werd door Engeland de hulp ingeroepen van de Vereenigde Staten, die 200 miljoen oz. zilver leverden. Was hierdoor het meest acute gevaar voor de circulatie bezworen, de koersverhouding tusschen rupee en pond bleef nog geruimen tijd aan scherpe schommelingen onderhevig (vóór den oorlog was de rupee op 16 d. gehandhaafd; door de stijging van den zilverprijs steeg de koers tot $34\frac{27}{32}$ d. in Februari 1920 en bij den terugkeer van het pond tot den gouden standaard noteerde de rupee, 18 d.). Het rapport van de commissie onder voorzitterschap van Hilton-Young (1 Juli 1926) verwierp den gold exchange standard ten gunste van den gold bullion standard en adviseerde tot verkoop van 300 miljoen oz., binnen 10 jaar, uit de overbodig geraakte zilverreserves, die tegenover de muntbiljetten werden aangehouden. Dit rapport verwekte groote beroering in de zilverlanden: Siam en Indo-China gaven als gevolg hiervan den zilveren standaard prijs. Op 1 April 1927 werd het tot dusverre besproken gedeelte van het advies der commissie ingevoerd. Het complement — de vestiging eener centrale bank — bleef echter achterwege; de aan- en verkoop van goud of goudvaluta, op de basis van 1 rupee = 18 d., moest dan ook, gelijk tevoren, door een regeeringsinstantie geschieden. Toen Engeland in September 1931 den gouden standaard prijs gaf, volgde Britsch-Indië dit voorbeeld.

China.

China is het tweede zilverland van groote beteekenis. Ook hier is de vraag voor „hoarding” doeleinden belangrijk; daarnaast was het zilver tot 1935 basis van het geldwezen.

Onder vigneer van den zilveren standaard was een stijging van den zilverprijs identiek met een waardeinstijging van de Chineesche valuta, en dus met een daling van de buitenlandsche wisselkoersen in China. Zoolang deze gepaard ging met een daling van de koopkracht der buitenlandsche valuta's, bleef de structuur van den Chineeschen buitenlandschen handel ongewijzigd. Steeg echter het zilver méér dan de overige goederen, dan gaf zulks aanleiding tot een uitzetting der importen, die met zilver werd betaald. De zilverafvloeiing op haar beurt had deflationistische gevolgen: prijsdaling en creditinkrimping.

In het algemeen is in de eerste veertig jaren der twintigste eeuw de zilverprijs niet gestegen doch gedaald, en wel sterker dan de goederenprijzen. Dientengevolge depreciëerde de Chineesche valuta langzaam maar zeker en had China als regel een niet onbelangrijk invoeroverschot van zilver. Bij stijging van den zilverprijs traden, wanneer hierbij tenminste de stijging der goederenprijzen werd overtroffen, de omgekeerde verschijnselen op.

De buitengewone stijging van den zilverprijs in 1919 en

1920 heeft geen bijzonder sterke repercussies voor het Chineesche economische leven gehad, wijl zij gepaard ging met een corresponderende stijging van de goederenprijzen. De Amerikaansche Silver Purchase Act daarentegen, heeft, hoewel de hierdoor in het leven geroepen stijging van den zilverprijs verre bij die van 1919/1920 ten achter bleef, aanleiding gegeven tot een volledige ontwrichting van het monetaire stelsel, omdat in dit geval de stijging van het zilver die van de goederen overtrof, terwijl bovendien de betalingsbalans van China reeds door andere oorzaken in een ongunstige positie was komen te geraken. De gevolgen waren ditmaal dan ook bijzonder heftig: een sterke prijsdaling en kapitaalvlucht op groote schaal zetten in. De groote zilverexporten veroorzaakten een zoodanige contractie in de circulatie en inkrimping van het creditverkeer, dat het zakenleven ernstig geschaad werd. Om verdere zilverafvloeiing te remmen werd op 15 October 1934 tot de heffing van een uitvoerrecht overgegaan, waardoor evenwel de bloeiende smokkelhandel niet belet kon worden. Speculatie en kapitaalvlucht hielden aan en ten slotte zag de regeering zich gedwongen tot afschaffing van den zilveren standaard over te gaan (3 November 1935). De biljetten der drie overheidsbanken werden tot wettig betaalmiddel verklaard, alle zilver werd genationaliseerd (alleen de Japansche banken weigerden haar voorraden in te leveren), de zilveren munten werden aan het verkeer onttrokken en de genoemde banken zouden onbeperkt deviezen aan- en verkoopen tegen vastgestelde koersen. Aanvankelijk was het mogelijk den Chineeschen dollar op peil te houden, doordat de beschikking werd verkregen over de tegenwaarde van naar de Vereenigde Staten verkocht zilver; na het uitbreken van het conflict met Japan is de Chineesche valuta, ondanks de voortzetting der genoemde verkoopen (in totaal werd sedert Juni 1936 565,9 miljoen oz. rechtstreeks door de Vereenigde Staten overgenomen), vrijwel zonder onderbreking gedaald.

De in- en uitvoer van zilver van China leverde in veel mindere mate dan die van Britsch-Indië een invoersaldo op; slechts in 1928 en 1929, jaren van hoogconjunctuur, werden, met respectievelijk 130,4 miljoen oz. en 127,6 miljoen oz., cijfers bereikt, welke het invoeroverschot van Britsch-Indië niet onbelangrijk overtroffen. Een uitvoeroverschot kwam in de beschouwde periode van veertig jaren (inclusief 1939 dus) even dikwijls voor als een invoeroverschot. Voor de bij de bespreking van Britsch-Indië opgenomen tijdvakken waren de cijfers voor China:

Invoeroverschot van zilver in China.

1900—1909	— 104,6 miljoen oz.
1910—1919	133,1 „ „
1920—1929	786,8 „ „
• 1930—1938	— 534,2 „ „

In totaal beliep het invoeroverschot in de periode 1900 tot en met 1938:

Britsch-Indië 2.260,4 miljoen oz.
China 281,1 „ „

De zilverpolitiek der Vereenigde Staten.

De Vereenigde Staten zijn niet slechts de tweede zilverproducent, doch zijn bovendien in sterke mate geïnteresseerd in de Mexicaansche mijnen. De betrokkenen hebben ten aanzien van de zilverpolitiek herhaaldelijk maatregelen in het Congres weten door te zetten, die slechts door hun winstbelang geïnspireerd waren.

Zoo was de Pitman Act (23 April 1918) oorspronkelijk slechts bedoeld om den Engelschen bondgenoot aan het voor Britsch-Indië benodigde zilver te helpen; op grond van het Fall-amendement op deze wet moest echter een bedrag, overeenkomende met dat van het verkochte zilver, weer worden aangeschaft, en wel bij de Amerikaansche producenten en tegen een prijs, die den wereldmarktprijs belangrijk overtrof.

De bankcrisis van 1933 en de daarmee gepaard gaande ingrijpende maatregelen op monetair gebied waren voor de zilverbelangen een welkome gelegenheid om zich te roeren. Van de vele naar voren gebrachte plannen — die intusschen de noodige onzekerheid op de zilvermarkt hadden teveegebracht — werd slechts het ontwerp, strekkende tot acceptering der betaling van een gedeelte der Engelsche oorlogsschuld in zilver, tot wet verheven.

De zilverconventie, die op 22 Juli 1933 — als eenig tastbaar resultaat van de economische wereldconferentie van Londen — geteekend werd, was een poging om door een internationale regeling den zilverprijs op peil te houden; zij kwam voornamelijk op Amerikaansch initiatief tot stand. In hoofdzaak behelst deze overeenkomst het volgende:

(1) De regeeringen van de produceerende landen: Australië, Canada, Mexico, Peru en de Vereenigde Staten, zullen geen zilver verkoopen, doch verplichten zich te zamen per kalenderjaar 35 miljoen oz., bij onderling overleg te verdeelen, van de productie der genoemde landen aan te koopen.

(2) De regeering van Britsch-Indië zal tijdens den duur der conventie²⁾ niet meer dan 140 miljoen oz. op de markt brengen (als regel niet meer dan 35 miljoen oz. per jaar, met een maximum van 50 miljoen oz. per jaar).

(3) De regeering van Spanje zal tijdens den duur der conventie niet meer dan 20 miljoen oz. op de markt brengen (als regel niet meer dan 5 miljoen oz. per jaar, met een maximum van 7 miljoen oz. per jaar).

(4) De regeering van China zal geen zilver, afkomstig van ontmuntend, op de markt brengen.

(5) Aan alle deelnemers der conventie zal worden voorgesteld den zilverinhoud hunner munten niet beneden 800/1000 fijn te verlagen.

Weliswaar werd — wat ten aanzien van China niet eens kon worden bereikt — een maximum vastgesteld voor het door de Britsch-Indische regeering te verkoopen zilverquantum, het bleef evenwel der genoemde regeering geoorloofd ongeveer evenveel zilver op de markt te brengen als voorheen. In het kader der totale productie, en met het oog op de overige factoren, die het aanbod van zilver beheerschen, waren de door de regeeringen der zilverproduceerende landen aan te koopen hoeveelheden onvoldoende. Toen op 1 Januari 1938 de termijn, waarvoor de conventie afgesloten was, expireerde, werd zij niet verlengd.

Intusschen was in de Vereenigde Staten op 19 Juni 1934 de Silver Purchase Act tot stand gekomen, die den President machtigde de in de Vereenigde Staten aanwezige voorraden te naasten tegen een prijs van maximaal \$ 0,50 per oz., en om verder zooveel zilver aan te koopen als noodig zou zijn om den monetair metaalvoorraad van de regeering voortaan voor 25 pCt. uit zilver en voor 75 pCt. uit goud te doen bestaan.

Op grond van de Silver Purchase Act werd van 19 Juni 1934 tot 15 Februari 1940 aan *buitenlandsch* zilver 1.915,4 miljoen oz. gekocht, waarvan 565,9 miljoen oz. van China (dit bedrag heeft uitsluitend betrekking op het rechtstreeks uit China betrokken zilver; van de 492,8 miljoen oz., die uit Londen werden aangevoerd, was ongetwijfeld het grootste gedeelte eveneens uit China afkomstig), 256,3 miljoen oz. van Mexico en 69,3 miljoen oz. van Canada.

Ter uitvoering van genoemde wet werd bij Executive Order van 9 Augustus 1934 tot nationalisatie van de *binnenlandsche* zilvervoorraden, ter hoogte van 112,3 miljoen oz., overgegaan.

De nieuwe productie, ten slotte, werd — op grond van de proclamatie van den President van 21 December 1933 en van de wet van 6 Juli 1939, die de monetaire bevoegdheden van den President verlengde en uitbreidde —, naar gelang zij ter beschikking kwam, door de Treasury overgenomen. De bedragen, waar het hier om gaat, blijken

²⁾ Tot ultimo 1937.

voor de periode van 1 Juli 1934 tot en met 30 Juni 1939 uit onderstaand overzicht:

Zilveraankopen door de Amerikaanse Treasury.

Fiscaal jaar (1 Juli— 30 Juni)	Aankoop van Amerikaanse mijnen		Aankoop op grond van de Silver Purchase Act		Open markt prijs New York (cents per oz.)
	Hoeveelheid (mil. oz.)	Prijs (cents per oz.)	Hoeveelheid (mil. oz.)	Prijs (cents per oz.)	
1934—1935	30,0	65,50	293,7	59,97	57,64a)
1935—1936	48,8	77,57	558,6	63,82	55,34a)
1936—1937	63,0	77,37	163,0	47,51	45,30
1937—1938	68,7	74,71	337,2	44,80	44,54
1938—1939	63,2	65,41	352,7	43,38	43,00

a) Het kalenderjaar 1935 geeft een niet onbelangrijk hooger cijfer, voor beide in dit jaar vallende fiscale jaren werden de hooge maandcijfers voor het kalenderjaar gecompenseerd door de lage cijfers van de tweede helft van 1934 en de eerste helft van 1936.

In totaal had dus de Treasury op 15 Februari 1940 sedert de invoering van de Silver Purchase Act ongeveer³⁾ 2.345 miljoen oz. aangekocht. Ter beoordeeling van dit cijfer diene, dat de wereldproductie van zilver in deze periode op ongeveer 1.420 miljoen oz. is te stellen. Ondanks deze groote aankopen kon de als doel gestelde samenstelling van den metaalvoorraad niet worden bereikt. Als gevolg van de enorme goudtoestrooming naar de Vereenigde Staten bleef het percentage van het gele metaal steeds hooger dan men zich had voorgesteld; op 15 Februari 1940 beliep het aandeel van het zilver in den totalen monetair metaalvoorraad slechts 17,4 pCt.

Bij vergelijking van de (in bovenstaand overzicht mede opgenomen) aankopprijzen met den wereldmarktprijs blijkt, dat de nationale productie zwaar is gesubsidieerd. De aankopen op grond van de Silver Purchase Act hadden in den laatsten tijd ongeveer tegen den marktprijs plaats; in het bijzonder in 1935—1936, het jaar, waarin de aankopen hun maximum bereikten, lag het gemiddelde der door de Treasury betaalde prijzen echter aanmerkelijk boven den wereldmarktprijs (bij een aankopprijs, die gemiddeld op 63,82 per oz. uitkomt, beliep het gemiddelde der noteeringen te New York 55,34 per oz., terwijl dat voor de Londensche noteeringen, dat met 54,56 per oz. correspondeerde, nog lager was).

De Townsend Bill, die op 20 Maart 1940 door het Banking and Currency Committee van den Senaat is aangenomen, stelt voor de buitenlandsche aankopen volgens de Silver Purchase Act te staken; dit ontwerp werd tot dusver nog niet tot wet verheven.

Slotbeschouwing.

De eerste veertig jaren dezer eeuw zijn voor de geschiedenis van het zilver uitermate bewogen geweest. De productie heeft een vlucht genomen als nimmer te voren. Ondanks de geleidelijke toeneming van het gebruik voor industriele doeleinden, de met den oorlog van 1914—1918 verband houdende tijdelijk sterk gestimuleerde vraag van het Verre Oosten en de, met de monetaire repercussies van den genoemden oorlog samenhangende, reorganisatie van door inflatie geteisterde geldstelsels, zijn de zilverprijzen aanmerkelijk gedaald. Ook wanneer men — door vergelijking met de goederenprijzen — de wijzigingen van de geldeenheden, waarin de zilverprijzen zijn uitgedrukt, elimineert, blijft een daling van de zilverwaarde te constateeren, die weliswaar in de laatste jaren eenigszins gestemd is geworden, maar toch, over de geheele periode gezien, zeer belangrijk is.

De oorzaken van deze waardedaling zijn te zoeken in het feit, dat zilver, als bijproduct bij de winning van non-ferrometalen, in een — steeds stijgende — hoeveelheid wordt voortgebracht, die in het algemeen weinig afhankelijk is van de vraag. Voorts hebben de verlaging van het

³⁾ De aankopen in de tijdvakken, vallende buiten de in de tabel verwerkte jaren, zijn geschat.

gehalte der zilveren teekenmunten van een aantal landen en de liquideering van zilverreserves (die beide het gevolg waren van de, in hoofdzaak nominale, door de waarde-daling der geldeenheden veroorzaakte, zilverprijsstijging van de jaren 1919—1920), een belangrijk quantum zilver op de markt gebracht, dat slechts tegen verlaagde prijzen ondergebracht kon worden.

De stijging van de zilverprijzen, zoowel nominaal als ten opzichte van de goederen, in de laatste jaren is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de grootscheepsche valorisatiepoging, die door de Vereenigde Staten werd ondernomen. Het resultaat van deze poging is echter in verhouding tot de ten koste gelegde bedragen onvoldoende; zij heeft voorts, verre van tot stabilisatie van de monetaire verhoudingen in het Verre Oosten mede te werken, slechts bereikt, dat China genoodzaakt was den aldaar ceuwenlang gehandhaafden zilveren standaard prijs te geven. Elke valorisatiepoging voor zilver wordt teniet gedaan door het enorme latente aanbod, dat in de hoards van het Oosten aanwezig is. Voorts brengt zij noodzakelijk het aanleggen van groote voorraden mede, die een uitermate precair bezit vormen; immers hun waarde kan alleen door voortzetting der valorisatiemaatregelen gehandhaafd worden.

Dr. F. H. REPELIUS.

DE RIJKSMIDDELEN OVER DECEMBER 1940.

Algemeen beeld.

De schommelingen, welke de totaal-cijfers van de opbrengsten der Rijksmiddelen in den laatsten tijd te zien geven, hangen in hoofdzaak samen met de sterk wisselende ontvangsten uit de Omzetbelasting. De niet-directe heffingen brachten in de drie maanden van het laatste kwartaal resp. f 52.835.000, f 44.954.700 en f 42.600.400 op; in deze opbrengsten zit aan omzetbelasting onderscheidenlijk f 18.095.500, f 12.699.700 en f 9.842.700. Afgezien van laatstgenoemde heffing is in de structuur van het middelenoverzicht dan ook betrekkelijk weinig wijziging gekomen. Tegenover de heffingen, die een inzinking hebben ondergaan, staan andere, welke door de tijdsomstandigheden en de in verband daarmee genomen Regeeringsmaatregelen zijn gestimuleerd. In de afgelopen maand verloonden de zoutaccijns, de gedistilleerdaccijns, de bieraccijns en de tabaksaccijns, de belasting op gouden en zilveren werken, de omzetbelasting, de couponbelasting, de zegelrechten, de registratierechten en de successierechten een hooger opbrengstcijfer. De totale ontvangst bedroeg f 3.338.000 meer dan die van de gelijknamige maand van het vorige jaar; de maandraming werd met f 5.058.800 overschreden.

De totale ontvangsten van de twaalf maanden van 1940 bedragen f 462.244.300 tegen f 475.482.400 in het daaraan voorafgaande jaar en bij een jaarraming van f 450.500.000. Acht middelen (w.o. vijf accijnzen) liepen tezamen op met f 56.697.600; de vooruitgang komt vooral op rekening van den gedistilleerdaccijns, den tabaksaccijns en de omzetbelasting. Daarentegen daalden de overige negen middelen gezamenlijk met f 69.935.700, waarvan f 42.683.500 aan invoerrechten. Wat de raming betreft, kan worden vastgesteld, dat negen middelen de raming hebben overtroffen met een totaal-bedrag van f 67.636.600. De resteerende acht heffingen bleven f 55.892.300 bij de verwachting ten achter. Het zijn vooral de accijnzen, die voor dit betrekkelijk gunstige eindresultaat hebben gezorgd; daarnaast moet worden opgemerkt op de omzetbelasting, die f 25.945.000 meer opleverde dan waarop blijkens de raming was gerekend.

Dividend- en tantiëmebelasting.

Voor de derde maal geeft de staat voor de dividend- en tantiëmebelasting een negatieve ontvangst aan tengevolge

van plaats gehad hebbende restituties. Door het beëindigen van deze heffing geeft de jaarstaat, in vergelijking met 1939, een nadeelig saldo van f 15.282.900 aan.

Invoerrechten.

De invoerrechten en het statistiekrecht waren ditmaal lager dan in de voorafgaande maanden. In vergelijking met December 1939 liepen de invoerrechten met f 6.881.000 terug, terwijl het statistiekrecht een vermindering van f 134.600 aanwees. Nu waren deze middelen in de laatste maanden van het vorige jaar aan den hoogen kant, doch de inzinking is niettemin groot. Waar onze overzeesche handel geheel stilligt, moet het intusschen tot tevredenheid stemmen, dat de teruggang niet nog grooter is. Gerekend over twaalf maanden, wijzen de beide genoemde middelen een daling aan van resp. f 42.683.500 en f 888.200.

Accijnzen.

Gewezen werd reeds op den gunstigen invloed, die door de accijnzen op den middenstaat wordt uitgeoefend. Evenwel vertoonden de afzonderlijke middelen in de afgelopen maand een verschillend beeld. De zoutaccijns, de gedistilleerdaccijns, de bieraccijns en de tabakaccijns gaven een stijging in ontvangst te zien; daarentegen liepen de geslachtaccijns, de wijnaccijns en de suikeraccijns in opbrengst terug. Dat de zoutaccijns hoog was, moet aan wisselwerking met de vorige maanden worden toegeschreven, toen de ontvangst ver beneden het normale bleef. De geslachtaccijns loopt in de laatste maanden regelmatig in opbrengst terug, nu de vele aflachtingen van den veestapel aan beteekenis beginnen te verliezen en het vleesch gerantsoeneerd wordt.

De wijnaccijns stelde teleur, waartegenover echter moet worden opgemerkt, dat de beide voorafgaande maanden vrij gunstig waren. De gedistilleerdaccijns was weer verrassend hoog, terwijl daarnaast op den bieraccijns moet worden gewezen, die een sinds jaren niet gehaalde maandontvangst van f 1.139.300 voor 's Rijks schatkist opleverde. De suikeraccijns liep eenigszins in opbrengst terug, doch overschreed de gemiddelde maandraming niet onaanzienlijk. De rantsoeneering oefent een remmenden invloed op het verbruik uit. Tenslotte de tabaksaccijns, die wel niet de enorme opbrengstcijfers van de drie voorafgaande maanden bereikte, doch niettemin nog het respectabele bedrag van f 5.760.650 verschafte. De verhooging accijns, alsmede het vroeger aanzuiveren van crediettermijnen voor het verkrijgen van nieuw crediet, vormen de voornaamste oorzaken voor de ruime bate, die dit middel den laatsten tijd afwerpt. Het volgende staatje geeft een vergelijking tusschen de jaaropbrengsten van 1939 en 1940 en de raming voor laatstgenoemd jaar:

	Opbrengst 1939	Raming 1940	Opbrengst 1940
Zout	f 1.710.800	f 1.800.000	f 2.481.600
Geslacht ..	„ 7.929.700	„ 7.200.000	„ 10.987.600
Wijn	„ 2.371.200	„ 2.300.000	„ 2.234.100
Gedistilleerd ..	„ 31.502.600	„ 29.000.000	„ 41.527.700
Bier	„ 9.168.300	„ 8.500.000	„ 10.282.700
Suiker	„ 61.126.800	„ 59.000.000	„ 59.304.400
Tabak	„ 39.507.700	„ 36.000.000	„ 55.954.250

Andere indirecte heffingen.

De belasting op gouden en zilveren werken floreert den laatsten tijd bijzonder, dank zij de vraag naar edelmetaalvoorwerpen. De stijging bedroeg ditmaal f 70.300 (over 12 maanden f 194.100). De omzetbelasting leverde f 9.842.700 op of f 4.027.200 meer dan in December 1939. Gerekend over 12 maanden, bedraagt de vooruitgang f 20.160.700. Deze kan slechts ten deele worden toegeschreven aan de verhooging van het tarief. Ook de couponbelasting gaf ditmaal een surplus (van f 108.500), door de in de regeling dezer heffing aangebrachte wijziging

en door plaats gehad hebbende navordering. Gerekend over 12 maanden, is het loopende jaar nog f 722.400 in het nadeel.

De conjunctuurheffingen maakten opnieuw een vrij goed figuur. In mindere mate geldt dit van de zegelrechten. Weliswaar brachten deze f 79.900 meer op dan in December 1939, waarvan f 72.800 is toe te schrijven aan een ruimer vloeien van de beursbelasting, doch de ontvangst van December 1939 was zeer laag en ook de afgelopen maand was, in tegenstelling met de daaraan voorafgaande maanden, niet bijster gunstig. De opbrengst bleef dan ook f 710.300 bij de raming ten achter. Daarentegen gaven de registratierechten een record-opbrengst van f 3.222.500, d.i. f 2.346.800 meer dan de ontvangst van December 1939 en f 1.889.100 boven de raming. Blijkbaar hadden veel overdrachten van vast goed plaats. De successierechten verschaften de niet onbelangrijke ontvangst van f 3.940.700 (vooruitgang f 911.100). Deze heffing vertoont echter veel fluctuaties; de laatste maanden van het jaar waren over het algemeen niet ongunstig; gerekend over 12 maanden, bedraagt de achterstand bij het vorige jaar nog maar f 2.464.800. De loodsgelden gaven tenslotte f 3.200 tegen f 25.100 in December 1939 (de vermindering beloopt over het geheele jaar f 564.400).

Directe belastingen.

Het totaal-bedrag van alle directe belastingen staat op ultimo December jl. te boek voor f 183.526.300. Dit betekent een vooruitgang van f 50.375.500 bij den stand op 31 December 1939, toen het totaal van de zuivere kohierbedragen der overeenkomstige belastingjaren (afgezien van de belasting van de doode hand) f 133.150.800 bedroeg. Op den staat komen evenwel twee middelen voor, welke daarop het vorige jaar nog niet stonden, t.w. de Winstbelasting en de opcenten op de Gemeentefondsbelasting, waarvoor kohierbedragen geboekt staan van resp. f 22.774.000 en f 28.803.300. Wat de resteerende middelen betreft, laat de grondbelasting een voordeelig verschil van f 161.200 zien, hetgeen als een normaal accres mag worden aangemerkt. De inkomstenbelasting heeft den achterstand thans geheel ingehaald en vertoont zelfs een kleine stijging (van f 172.000). Het bedrag van de raming is bij deze heffing reeds met f 7.433.200 overschreden. De vermogensbelasting is f 496.500 bij het zuiver kohierbedrag van het vorige jaar ten achter gebleven. Hetzelfde geldt van de Verdedigingsbelasting I, waarbij de daling echter belangrijk groter is (f 1.044.500). Per slot van rekening valt 1940 niet tegen. De kohierbedragen hebben echter voor een aanzienlijk deel betrekking op aanslagen, welke den toestand van vóór den oorlog tot grondslag hebben. Het is de vraag, of alle bedragen volledig invorderbaar zullen blijken te zijn.

AANTEKENINGEN.

Overheidsmaatregelen op economisch gebied.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Crisisvoerwet. Op 31 December jl. is de geldigheidsduur der Crisisvoerwet geëindigd; tot verlenging is niet meer overgegaan. Dientengevolge zijn de nog loopende contingenteringen en de daarmee verband houdende invoerformaliteiten per 31 December jl. komen te vervallen. (E.V. 10/1/41, pag. 46.)

Generatoren en Tankgas. Bureau. Bij het Centraal Instituut voor Industrialisatie is ingesteld het Bureau Generatoren en Tankgas, door den Directeur waarvan vergunningen worden verleend voor de vervaardiging en het gebruik van gasgeneratoren en tankgas-installaties, alsmede onderdeelen daarvan. (E.V. 10/1/41, pag. 42; Stct. No. 252).

Grafische ondernemingen. Inschrijvingen. De inschrijving van grafische ondernemingen bij de sectie Grafische Industrie van het Rijksbureau voor Verwerkende Industrieën, welke tot dusverre vrijwillig geschiedde, is thans verplicht gesteld. (E.V. 10/1/41, pag. 40/41; 17/1/41, pag. 78.)

Jute. Onder de Jutebeschikking 1939 No. 2 vallen thans ook vervangingsmiddelen voor jute. Het is tevens verboden jute in voorraad of voorhanden te hebben zonder vergunning van het Rijkstextielbureau, Sectie Jute. (E.V. 17/1/41, pag. 79; Stct. No. 7.)

Organisatie. Misleidende aandrang tot. In de afgelopen weken zijn eenige gevallen voorgekomen, waarin een vereeniging of bond zich in een circulaire tot niet-aangesloten bedrijfsgeenooten richtte met de mededeeling, dat die vereeniging of bond door den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart was goedgekeurd als eenige organisatie voor den desbetreffenden bedrijfstak. Dientengevolge zou iedere bedrijfsgeenoot, die nog niet als lid was toegetreden, verplicht zijn zich aan te sluiten. Het betreft hier een ergerlijke misleiding, die op geen enkelen grond steunt. Tot nog toe is, op grond van de bevoegdheid van den Secretaris-Generaal van bovengenoemd Departement tot organisatiedwang, nog geen enkele organisatie als uitsluitende vertegenwoordiging van den betrokken bedrijfstak erkend. (E.V. 10/1/41, pag. 40.)

Radiohandel. Zij, die van den verkoop of de verhuur van radio-ontvangtoestellen al dan niet een beroep maken, alsmede de radiodistribuanten, zijn verplicht binnen 24 uur, nadat een ontvangtoestel is afgeleverd of voor langer dan 14 dagen is verhuurd, dan wel een aansluiting op de radiodistributie is aangebracht, op daartoe bij de postkantoren verkrijgbare formulieren aangifte te doen van naam en adres van den koper of huurder, resp. van den aangeslotene bij de radiodistributie. (E.V. 10/1/41, pag. 42; Stct. No. 252; V.B. No. 42.)

Vereffeningscertificaten. Bij indiening van de aanvraag van een zgn. vereffeningscertificaat, benodigd voor den uitvoer naar alle landen, waarmede een tweezijdige betalingsregeling is getroffen, kan worden volstaan met bijvoeging van een ondertekende copie-factuur als eenig bewijsstuk. (E.V. 10/1/41, pag. 46.)

Wederopbouw. Algemeen gemachtigde voor den. De algemeen gemachtigde voor den wederopbouw wordt, naast zijn tot dusverre bestaande bevoegdheden op het gebied van den wederopbouw, belast met de algeheele leiding van de geheele bouwnijverheid. Deze Algemeen Gemachtigde voor de Bouwnijverheid kan alle maatregelen treffen, welke hij voor de regeling van de geheele bouwnijverheid noodig acht; deze maatregelen kunnen o.m. inhouden: voorschriften met betrekking tot de vervaardiging en verwerking van en den handel in bouwmaterialen, welke voorschriften ook voor alle Nederlandsche Overheidsorganen kunnen gelden; aanwijzingen aan alle natuurlijke en rechtspersonen, alsmede alle Nederlandsche Overheidsorganen, in hoeverre water-, spoorweg-, wegen-, burgerlijke- en utiliteitsbouwwerken moeten worden uitgevoerd. Op Deutsche opdrachten is het bovenstaande niet van toepassing. (E.V. 10/1/41, pag. 41; V.B. No. 7.)

Wild. De uitvoer van levend en geslacht wild is met ingang van 14 Januari slechts toegestaan aan de Nederlandsche Centrale voor Eieren en Pluimvee, als monopoliehouder van den uitvoer van crisisproducten. (E.V. 17/1/41, pag. 82; Stct. No. 8.)

Zakken. Het is verboden, zonder vergunning van het Rijkstextielbureau, meer dan 5000 jute-zakken in voorraad te hebben. Onder jute vallen hierbij, in overeenstemming met de wijziging van de Jutebeschikking 1939 No. 2, ook de vervangingsmiddelen voor jute. (E.V. 17/1/41, pag. 78.)

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Boomkwekerijproducten. Vaststelling van minimumprijzen voor den aankoop van boomkwekerijproducten door de Nederlandsche Sierteeltcentrale. (E.V. 10/1/'41, pag. 43; Stct. No. 4.)

Dorschregeling. Ingevolge gelijklopende bestuursbesluiten van de diverse Landbouw-Crisis-Organisaties inzake het dorschen, moet de teler voor elke dorsching en voor elk product in het bezit zijn van een dorschvergunning, aan te vragen bij den Plaatselijken Bureauhouder in zijn district. (E.V. 10/1/'41, pag. 43/44; Stct. No. 4.)

Motörbrandstof voor tractoren. Nadere regeling voor het aanvragen van motorbrandstof door houders van tractoren in het landbouwbedrijf, die deze werktuigen meenen te moeten gebruiken voor het ploegen van den akker voor de voorjaarsgewassen. (E.V. 10/1/'41, pag. 43.)

Voedselvoorzieningsbesluit. Afkondiging van een nieuw Voedselvoorzieningsbesluit ter vervanging en coördinatie van de op dit gebied bestaande maatregelen. Hierbij is o.a. bepaald, dat ieder, die een handeling verricht, welke van belang is voor de voedselvoorziening, daarbij die zorg moet aanwenden, welke, met inachtneming van de ten aanzien van de voedselvoorziening bestaande omstandigheden, redelijkerwijze van hem verlangd kan worden. Voorts moet hij ook van alles, wat zijn bedrijf betreft, op behoorlijke en duidelijke wijze aantekening houden. Het is verboden, kennelijk voor menschenlijke consumptie bestemde of geschikte producten in beroep of bedrijf voor andere doeleinden aan te wenden. (E.V. 17/1/'41, pag. 79; V.B. No. 2.)

Spijvetten, spijsoliën en vetzuren. Met ingang van '9 Januari is verboden spijvetten, spijsoliën of vetzuren voorhanden of in voorraad te hebben, te bereiden, te verwerken, te bewerken, te verhandelen, te vervoeren, af te leveren of te ontvangen. Dit verbod geldt niet voor hen, die de voorschriften nakomen, door de Nederlandsche Zuivelcentrale omtrent deze handelingen uitgevaardigd. (E.V. 17/1/'41, pag. 79/80; Stct. No. 6.)

RANTSOENEERING EN DISTRIBUTIE.

Kaas. Van de geblokkeerde kaasvoorraden is thans een grooter deel (nl. 80 pCt. met ingang van 6 Januari 1941, tegen 60 pCt. daarvoor) voor verhandelen en afleveren vrijgegeven.

Voorschottoewijzingen worden thans niet meer verleend. (E.V. 17/1/'41, pag. 80.)

Vleesch en worst. Op „Wehrmachtsbezugscheine” mogen, voorzover betreft vleesch, uitsluitend versch vleesch en versche worstsoorten, worden afgegeven. (E.V. 17/1/'41, pag. 80.)

Zeep. Het tijdelijk verbod tot aflevering van toiletzeep van oude samenstelling, dat gegeven was in verband met onregelmatigheden bij de voorraadopgave door sommige fabrikanten gepleegd, is thans, in verband met de beëindiging van het onderzoek dienaangaande, met ingang van 1 Januari 1941 opgeheven. (E.V. 17/1/'41, pag. 80.)

VERKEER.

Luchtpostverkeer. Aan de bestaande twee buiten-Europese luchtpostverbindingen nl. Lissabon—New-York en Rome—Rio de Janeiro is met ingang van 13 Januari eenige uitbreiding gegeven, en wel naar de volgende bestemmingen: Angola, Mozambique en Portugeesch Guinea, de Canarische eilanden, Italiaansch Oost-Afrika en Libye, Marokko (Spaansche zône) en tenslotte naar Iran en het Aziatisch gedeelte der Sovjet-republieken. Luchtpostcorrespondentie hiervoor bestemd wordt dagelijks door Nederland aan Duitschland uitgewisseld; omtrent den overkomstduur naar de verschillende bestemmingen,

kan echter niets worden medegedeeld. (E.V. 17/1/'41 pag. 82.)

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Betalingsverkeer met het buitenland. Nadere regelingen inzake betaling van den invoer uit Hongarije. (E.V. 17/1/'41, pag. 81/82; Stct. No. 5.)

Omzetbelasting. Besluit betreffende de omzetbelasting, dat met ingang van 1 Januari 1941 in werking treedt en in de plaats komt van de Omzetbelastingwet 1933, welke op dit tijdstip vervalt.

De nieuwe omzetbelasting wordt geheven terzake van het leveren van roerende goederen en het verrichten van diensten door ondernemers binnen het kader van hun onderneming. De omschrijving van het begrip „leveren” is zeer ruim gesteld. Als ondernemer in den zin van het besluit worden niet aangemerkt zij, die als agenten werkzaamheden verrichten ten behoeve van anderen. De belasting wordt berekend over den verkoopprijs of de aannemingssom bij levering van goederen en over de vergoeding bij het verrichten van diensten.

Het tarief bedraagt in het algemeen 2½ pCt. Dit tarief is verschuldigd voor elke levering, dus zoowel die door den fabrikant aan den handelaar als die door den eenen handelaar aan den anderen en/of door den handelaar aan den verbruiker. Echter zijn er uitzonderingen gesteld, welke o.m. beoogen te voorkomen, dat ten gevolge van de heffing van de belasting op willekeurige wijze een tendens tot uitschakeling van bepaalde groepen handelaren zou optreden. Zoo bedraagt de belasting op leveringen door groothandelaren als zoodanig slechts ½ pCt., terwijl anderszins het tarief voor directe levering van fabrikanten aan anderen dan handelaren is gesteld op 5 pCt. Te naanzen van brood en eenige andere voedingsmiddelen gelden lagere percentages dan de bovengenoemde. Het speciale tarief voor luxe-goederen, voorkomend in de vroegere omzetbelastingwet is vervallen.

De omzetbelasting is verschuldigd door den ondernemer, die de levering of den dienst heeft verricht. In tegenstelling tot hetgeen tot dusver gold, is het voortaan den ondernemers verboden deze omzetbelasting geheel of gedeeltelijk afzonderlijk aan hun afnemers in rekening te brengen, met uitzondering van die gevallen, waarin de verkoopprijs of de vergoeding aan de hand van wettelijke tarieven wordt vastgesteld.

Voor ingevoerde goederen wordt het tot dusver geldende „bijzondere invoerrecht” vervangen door een „invoerbetaling”, waarvan het tarief in het algemeen eveneens 2½ pCt. bedraagt, terwijl het zgn. „compenseerende invoerrecht” is vervallen.

Nadere bepalingen inzake inning (o.m. afschaffing der omzetbelastingzegels), teruggaaf (o.m. in geval van uitvoer) en vrijstelling. Wat het laatste punt betreft ligt het o.m. in de bedoeling, de grondstoffen van deze belasting vrij te stellen. Handelingen, welke verband houden met het crediet- en betalingsverkeer, het verzekeringswezen en het vervoerswezen te water zijn eveneens over het algemeen vrijgesteld van de heffing. Voorts zijn o.a. vrijgesteld levering van water, schepen, gas en electriciteit (anders dan door den fabrikant van die goederen), levering van goederen, bestemd om rechtstreeks naar het buitenland te worden uitgevoerd, het verrichten van diensten in het post-, telefoon- en telegraafverkeer, herstelling van schepen, de verhuur en de verpachting van onroerende zaken (dit laatste met uitzondering van de verhuur van machines en bedrijfsinstallaties en de verhuur van gemeubileerde hotel- en pensionkamers voor kort verblijf).

Nadere voorschriften voor de doorberekening van deze nieuwe invoer- en omzetbelasting. In het algemeen mag de nieuwe omzetbelasting worden doorberekend, behalve die op aardappelen, brood, melk en peulvruchten. (E.V. 3/1/'41, pag. 14/15/16; 10/1/'41, pag. 44; 17/1/'41, pag. 81; V.B. No. 42; Leidraad omzetbelasting 1940.)

Waardevermeerderingsbelasting. Vrijstelling van. Vrijstelling is verleend van de waardevermeerderingsbelasting, verschuldigd op den eersten en den tweeden overgang van grond met opstallen (resp. van het recht van erfpacht van grond met opstallen), welke plaats, plaats die nating op den grond opstallen zijn gesticht, mits die stichting is aangevangen na 9 Mei 1940. Voorzover den grond resp. het recht van erfpacht op den grond betreft, blijft echter de vrijstelling beperkt tot den ondergrond der opstallen en tot den grond, welke als onmiddellijk bij de opstallen behoorende kan worden beschouwd.

Volledigheidshalve vermelden wij nog, (zie E.-S. B. 15/1/41, pag. 57), dat deze waarde vermeerderingsbelasting alleen van onroerend goed (in Nederland gelegen) geheven wordt. (E.V. 10/1/41, pag. 45.)

BOEKBESPREKINGEN.

Een Nederlandsch corporatief bestel. Grondslagen en Organisatievorm, door Th. R. Neutelings. (Amsterdam 1940; A. J. G. Strengholt's Uitgeversmij. N.V. Prijs f 0.40. 30 blz.)

Deze brochure werd door den heer Neutelings geschreven op verzoek van de Raad van Bestuur van het Genootschap „De Vuurslag” en door den voorzitter van dit Genootschap, Jhr. R. Groeninx van Zoelen, van een inleiding voorzien.

In zijn voorwoord wijst de schrijver er terecht op dat, ofschoon het woord „corporatief” veel gebruikt wordt, er toch veelal een weinig heldere voorstelling aan verbonden wordt. Dit hangt waarschijnlijk samen met de uiteenlopende vormen van „corporatief bestel”, die door verschillende richtingen naar voren zijn gebracht. Soms tijds is bovendien met geheel andere woorden gesproken over hetzelfde onderwerp, zodat enerzijds met één woord zeer uiteenlopende zaken worden bedoeld en aan de andere kant één zaak met zeer uiteenlopende woorden wordt aangeduid. In de grond wordt met corporatief bestel iets bedoeld, dat door anderen vaak is betiteld met „bedrijfsorganisatie”, en met corporaties iets, dat als „bedrijfschappen” bekend was.

De wenselijkheid van bedrijfsorganisatie is reeds jarenlang bepleit op grond van kleinere en grotere gebreken van het stelsel der vrije concurrentie en van het uit dit stelsel voortgekomen trustverschijnsel. Er werd behoefte gevoeld aan organen, die op gebieden, waar dat maatschappelijk gewensd werd geacht, regelend kunnen optreden, en die boven de partijen in de concurrentie- en de sociale strijd staan. Daarover zijn al dikke rapporten verschenen en een begin van uitvoering is reeds aanwezig. Zoals de schrijver releveert, voorziet onze Grondwet in de mogelijkheid om publiekrechtelijke bevoegdheid te verlenen aan andere dan de tot dusverre bestaande publiekrechtelijke organen, terwijl enige wetten (die op het verbindend en onverbindend verklaren van ondernemersovereenkomsten, de bedrijfsradenwet e.a.) reeds een wettelijk raam voor een verdere bedrijfsorganisatie bieden. Om die reden ziet de schrijver er terecht ook geen bezwaar in om in de huidige omstandigheden op deze weg voort te gaan.

Doel van de brochure is vooral, als wij het goed zien, het naar voren brengen van enige algemene beginselen, die naar 's schrijvers mening, een speciale Nederlandse corporatieve ordening dienen te kenmerken. Hij sluit daarbij aan op het eigen verleden van ons land en het Nederlandse volkskarakter. In verband daarmee kent hij bijzonder belang toe aan het beginsel van „sovereiniteit in eigen kring” en aan het devies: „eenheid in het noodzakelijke, vrijheid in het twijfelachtige, liefdevolle verdraagzaamheid alom”. Hij wijst er op, dat veelal revolutionaire bewegingen in het buitenland hier te lande een versnelde evolutie tot gevolg hebben gehad. Betreft dit de zeer algemene beginselen, waaruit de bedrijfs-

organisatie moet worden verwezenlijkt, ten aanzien van de economische beginselen concreetiseert de heer Neutelings als volgt: vastgehouden worde aan het particulier initiatief, aan de vrijheid van beroepskeuze, aan een zekere instandhouding van de concurrentie. En op de vraag „prijsmechanisme of plan?” antwoordt de auteur „prijsmechanisme en plan!” Wij menen, dat de schrijver hier kan rekenen op instemming van de grote meerderheid van voorstanders van bedrijfsorganisatie, en wellicht ook van velen, die tot nu toe tegenover zodanige organisatie afwijzend of huiverig stonden. Een nadere uitwerking van de verschillende maximen zou overigens wel nodig zijn, voordat daarop praktische arbeid kan worden gebaseerd. Vele dezer kwesties zijn reeds uitvoerig in de literatuur besproken. Als voorbeeld zij genoemd de begrenzing van het gebied, dat aan het particulier initiatief moet worden gelaten. Dit punt hangt o.a. ten nauwste samen met de vraag, welke functies van de ondernemer voor de maatschappij kans op overproductie, crisis, e.d. meebrengen en daarom aan een zeker toezicht moeten zijn onderworpen, en welke functies beter, ook voor de maatschappij, in vrijheid kunnen worden uitgeoefend.

Dat de schrijver op deze vragen niet verder ingaat, zal aan de geringe omvang van de brochure moeten worden toegeschreven. In dit verband is het te betreuren, dat in het voorbijgaan aandacht wordt gegeven aan twee grote vraagstukken, die eigenlijk voldoende buiten het hier behandelde probleem staan om ook buiten deze brochure te kunnen blijven. De schrijver verklaart zich nl. voorstander van een „nationalisatie van het krediet” en van een schreven om iedere arbeider een „eigen huis en hof” te verschaffen. Iedere arbeider, die de schrijver aan deze kwesties slechts kan toemeten, kan in veel opzichten misverstand worden gewekt, met name ten aanzien van wat er zo al nodig is om „iedere arbeider eigen huis en hof” te verschaffen. Ook de betekenissen, waarin de leuze „nationalisatie van het krediet” kan worden gebezigd, zijn te vele om niet een nadere uitleg nodig te maken. Deze beide kwesties hadden dan ook beter buiten beschouwing kunnen blijven.

Komende tot de organisatievorm van de corporaties, spreekt de heer Neutelings zich uit voor wat hij noemt een federatief-corporatieve ordening. Daaronder verstaat hij „dat alle aanverwante beroeps- of bedrijfsorganisaties zich allereerst aaneensluiten tot federaties, waarbij afgevaardigden van de beroeps- en bedrijfsorganen het bestuur der federaties vormen. . . . Uit de federatie-besturen worden de afgevaardigden gekozen voor de corporaties.” Als voordeel van deze regeling ziet de schrijver vooral, dat de bestaande organisaties van werkgevers en werknemers — zo althans menen wij zijn woorden beroeps- en bedrijfsorganisaties te mogen vertalen — hun eigen leven kunnen blijven leiden, terwijl zij toch, waar een hoger belang dat eist, zich zullen moeten schikken.

Ook op dit laatste punt is de brochure zeer summier. De nauwkeurige samenstelling en taakomschrijving der corporatiebesturen vindt men er niet in. Omtrent de wijze, waarop het algemeen belang moet worden behartigd in geval van conflicten, vindt men slechts de algemene beginselen, doch niet de uitgewerkte gang van zaken.

Tegenover deze nadelen, die wellicht ook hier aan ruimtegebrek moeten worden toegeschreven, staat als voordeel, dat het geschriftje in bevattelijke termen is geschreven, en daardoor voor hen, die kennis willen nemen van de algemene beginselen, die de schrijver voorstaat, een gemakkelijke wegwijzer is.

J. T.

MAANDCIJFERS.

OVERZICHT VAN DEN STAND VAN DE RIJKSMIDDELEN.
Ult. Dec. 1940 (in Guldens).

AFDEELING Ia Dir. belastingen	Kohieren voor den dienst 1940 ¹⁾			
	Totaal bedrag	Bedragen, welke zijn teruggegeven of anders dan wegens betaling op de koh. afgeschr.	Zuiver bedrag	Zuiver bedrag der kohieren voor den volgenden dienst t/m dezelfde maand van het vorige jaar ²⁾
Grondbelast. a)	10.908.218	43.446	10.865.072	10.703.866
Inkomst.bel. b)	96.433.211	3.592.781	92.840.430	92.662.398
Vermogensbel. c)	18.961.182	155.061	18.806.121	19.302.667
Verdedig.bel. I	9.586.187	148.851	9.437.336	10.481.852
Opv. v. d. Gem. fondsbel. Wet van 2 Dec. '39 (St.bl. no. 407) ³⁾	29.132.824	329.536	28.803.289	—
Winstbelasting	22.775.691	1.670	22.774.021	—
Totaal	187.797.313	4.271.045	183.526.269	133.150.733

a) $\frac{1}{4}$ hoofdsom + 20 procent op de hoofdsom der gebouwde eigendommen. b) Hoofdsom + 70—88 procent. c) Hoofdsom + 75 procent.

¹⁾ Voor de belastingen naar inkomen en vermogen bestaan de vermelde bedragen uit $\frac{1}{4}$ gedeelte van het belastingjaar 1940/1941 en $\frac{1}{4}$ gedeelte van het belastingjaar 1939/1940. ²⁾ Voor de belastingen naar inkomen en vermogen bestaan de vermelde bedragen uit $\frac{1}{4}$ gedeelte van het belastingjaar 1939/1940 en $\frac{1}{4}$ gedeelte van het belastingjaar 1938/1939. ³⁾ Voor de Gemeentefondsbelasting bestaan de bedragen uit 15 procent over het belastingjaar 1939/1940 en $\frac{1}{4}$ gedeelte van 50 procent over het belastingjaar 1940/1941.

AFDEELING Ib Overige middelen	Dec. 1940	Sedert 1 Jan. 1940	Overeenkomstige periode 1939
Benaming der middelen			
Divid.- en tantiëmebel. . .	967.409	11.095.483	26.378.336
Rechten op den invoer . . .	5.193.303	80.071.711	122.755.171
Statistiekrecht	96.240	1.650.817	2.539.018
Accijns op zout	166.917	2.481.597	1.710.816
Accijns op geslacht	787.728	10.987.605	7.929.724
Accijns op wijn	391.899	2.234.113	2.371.204
Accijns op gedistill.	5.226.364	41.527.666	31.502.614
Accijns op bier	1.139.274	10.282.669	9.168.257
Accijns op suiker	6.373.127	59.304.357	61.426.842
Accijns op tabak	5.760.651	55.954.251	39.507.684
Bel. op gouden en zilverw. . .	132.078	830.727	636.598
Omzetbelasting	9.842.667	108.945.014	88.784.281
Couponbelasting	334.897	3.960.070	4.682.439
Recht. en boeten v. zegel ¹⁾	956.410	12.647.630	18.017.665
Recht. en boet. v. registr. . .	3.222.481	18.422.697	13.494.674
Recht. en boet. v. successie, v. overgang bij overlijden en v. schenking . . .	3.940.666	41.753.861	44.218.624
Opbrengst d. loodsgelden . . .	3.156	94.013	658.426
Totaal	42.600.447	462.244.281	475.482.423

¹⁾ Hieronder begrepen de sedert 11 Februari 1940 ten bate van het Leeningfonds 1940 geheven meerdere invoerrechten (Wet van 26 April 1940, Stbl. no. 404). ²⁾ Hieronder begrepen wegens zegel, recht van nota's van makelaars en commissie-nairs in effectenz. f 188.856 (Beursbel.) ³⁾ Idem f 2.284.080.

AFDEELING II. DIENSTJAAR 1939.

Benaming der middelen	Bedrag van de raming	Zuivere opbrengst over het tijdvak van 1 Jan. 1939 tot en met de maand Dec. 1940
Grondbelasting. (1 hoofdsom + 20 procent op de hoofdsom der gebouwde eigendommen) . . .	10.703.000	10.663.813
Inkomstenbelasting	82.500.000	93.239.060
Vermogensbelasting	21.000.000	21.312.690
Verdedigingsbel. I	10.500.000	10.809.886
Belasting v. d. doode hand	2.000.000	2.209.688
Divid.- en tantiëmebel.	27.000.000	26.005.504
Rechten op den invoer	96.000.000	122.755.156
Statistiekrecht	2.500.000	2.539.121
Accijns op zout	2.000.000	1.710.816
Accijns op geslacht	7.500.000	7.929.724
Accijns op wijn	2.250.000	2.371.202
Accijns op gedistilleerd	28.050.000	31.502.614
Accijns op bier	8.000.000	9.168.257
Accijns op suiker	56.100.000	61.126.759
Accijns op tabak	36.000.000	39.507.684
Bel. op gouden en zilverw.	575.000	636.598
Omzetbelasting	82.000.000	88.784.357
Couponbelasting	5.000.000	4.682.501
Rechten en boeten v. zegel	23.000.000	18.017.666
Rechten en boeten v. registr.	16.500.000	13.494.674
Rechten en boeten v. successie, v. overgang bij overlijden en v. schenking	48.000.000	44.218.624
Opbrengst der loodsgelden	750.000	658.426
Totaal	568.428.000	613.344.820

OVERZICHT VAN DE INKOMSTEN TEN BATE VAN HET WERKLOOSHEIDSSUBSIDIEFONDS.

Dienst 1940	Bedrag van raming	Zuiver bedrag kohieren tot en met de maand Dec. 1940
Grondbelasting (veertig ten honderd van de hoofdsom wegens gebouwde eigendommen en vijf en twintig ten honderd van de hoofdsom wegens ongebouwde eigendommen)	9.745.000	9.822.074
Personeelbelasting (tachtig ten honderd van de hoofdsom naar den eersten, tweeden en derden grondslag)	19.000.000	19.467.192
Gemeentefondsbelasting (vijf en twintig procent op de hoofdsom)	16.000.000	16.801.135
Vermogensbelasting (twee en twintig procent op de hoofdsom)	2.500.000	2.177.578
Inkomstenbelasting (tien procent op de hoofdsom)	5.150.000	5.295.228
Totaal	52.395.000	53.563.207

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET VERKEERSFONDS.

	Dec. 1940	1940	1939
Motorrijtuigenbelasting	668.480	13.738.128	23.815.619
Rijwielbelasting	18.555	9.034.010	8.408.903
Totaal	687.035	22.772.138	32.224.522

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET GEMEENTEFONDS.

	Dienst 1939/1940 Zuiver bedrag der kohieren tot en met de maand Dec. 1940	Zuiver bedrag der kohieren voor den dienst 1938/'39 tot en m. dezelfde maand v. 1939
Gemeente.f.belast.	68.907.139	65.685.981
Opv. verm. t. get. v. 50	5.961.562	3.986.519

OVERZICHT VAN DE INKOMSTEN TEN BATE VAN HET LEENINGFONDS 1940.

Benaming der middelen.	Opbrengst over de maand Dec. 1940	Opbrengst over de maanden Mei t/m. Dec. 1940.
10 procenten op den suikeraccijns	571.749	2.778.432
15 procenten op de rechten van successie, van overgang en van schenking	119.688	283.914

De ten bate van dit fonds sedert 11 Februari 1940 geheven meerdere invoerrechten zijn als „Rechten op den invoer” verantwoord onder de rubriek Ib Overige Middelen.

STATISTIEKEN.

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCHE CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling)

Rijksmarken	75.36	4 Aug. '40	Dinar (Joego-Slavie)	
Belga's	30.14	7 Aug. '40	(oude schuld)	3.43 16 Aug. '40
Zw. Francs	43.56	11 Oct. '40	Dinar	
Lires	9.87	3 Sept. '40	(nwe. schuld)	4.23 16 Aug. '40
Deensche Kr.	36.40	22 April '40	Turksche	
Noorsche Kr.	42.82	21 Dec. '40	Ponden	1.45 29 Dec. '39
Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug. '40	Lewa (Bulgarije)	2.30 25 Nov. '40
Tsjech. Kr. (oude schuld)	6.42	16 Aug. '40	Pengoe (Hongarije)	
Tsjech. Kr. (nwe. schuld)	7.54	16 Aug. '40	(oude schuld)	36.52 20 Dec. '40
			Pengoe	
			(nwe. schuld)	2.371.202
				45.89 20 Dec. '40

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.
Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Berlijn	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
14 Jan. 1941	1.88 $\frac{1}{2}$	75.35 $\frac{1}{2}$	30.14	43.67	44.85 $\frac{1}{2}$	3.81 $\frac{1}{2}$
15 „ 1941	1.88 $\frac{1}{2}$	75.35 $\frac{1}{2}$	30.14	43.67	44.85 $\frac{1}{2}$	3.81 $\frac{1}{2}$
16 „ 1941	1.88 $\frac{1}{2}$	75.35 $\frac{1}{2}$	30.14	43.67	44.85 $\frac{1}{2}$	3.81 $\frac{1}{2}$
17 „ 1941	1.88 $\frac{1}{2}$	75.35 $\frac{1}{2}$	30.14	43.67	44.85 $\frac{1}{2}$	3.81 $\frac{1}{2}$
18 „ 1941	1.88 $\frac{1}{2}$	75.35 $\frac{1}{2}$	30.14	43.67	44.85 $\frac{1}{2}$	3.81 $\frac{1}{2}$
20 „ 1941	1.88 $\frac{1}{2}$	75.35 $\frac{1}{2}$	30.14	43.67	44.85 $\frac{1}{2}$	3.81 $\frac{1}{2}$
Laagste d.w.	1.88 $\frac{1}{2}$	75.28	30.11	43.63	44.81	3.81
Hoogste d.w.	1.88 $\frac{1}{2}$	75.43	30.17	43.71	44.90	3.82
Muntpariteit	1.469	59.263	24.906	48.003	66.671	6.266

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Table with columns: Data, Londen, Parijs, Berlijn, Amsterdam. Rows include dates from 14 Jan. 1941 to Muntpariteit 4.86.

KOERSEN TE LONDEN.

Table with columns: Plaatsen en landen, Not. eenh, 13/18 Jan. '41, 18 Jan. 1941, 6/11 Jan. '41, 11 Jan. 1941. Rows include New York, Parijs, Stockholm, etc.

ZILVERPRIJS

Table with columns: Londen, N. York, A'dam, Londen. Rows include dates from 14 Jan. 1941 to 22 Aug. 1939.

GOUDPRIJS

Table with columns: Londen, N. York, A'dam, Londen. Rows include dates from 14 Jan. 1941 to 22 Aug. 1939.

1) In pence p. oz. stand. *) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. *) In guldens per Kg. 1000/1000. *) In sh. p. oz. fine.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Table with columns: Vorderingen, 7 Jan. 1941, 15 Jan. 1941. Rows include Saldo van 's Rijks Schatkist, Voorschotten op ult. Nov. resp. Dec. a/d. gemeenten, etc.

1) In regk. crt. met 's Rijks Schatkist. *) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 250.000.000.— *) Idem f 226.000.000.—

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 20 Januari 1941.

Table with columns: Activa, Passiva. Rows include Binnenl. Wissels, Promessen, Papier op het Buitenland, Beleggingen incl. voorschotten, etc.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Table with columns: Data, Gouden munt en muntmater., Circulatie, Andere opeisch. schulden, Beschikk. Metaal-saldo, Dekkingsperc. Rows include dates from 20 Jan. '41 to 6 Mei '40.

1) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pct.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Table with columns: Data, Goud en deviezen, Renten-bank-scheine, Andere wissels chques en schatkistpapier, Beleggingen. Rows include dates from 15 Jan. 1941 to 23 Aug. 1939.

Table with columns: Data, Effecten, Diverse Activa, Circulatie, Regk.-Crt., Diverse Passiva. Rows include dates from 15 Jan. '41 to 23 Aug. '39.

BANK VAN ENGELAND.

Table with columns: Data, Metaal, Bankbilj. in Bank. Departm., Bankbilj. in circulatie, Other securities, Gov. Sec., Public Depos, Other Deposits, Reserve, Dekkingsperc. Rows include dates from 9 Jan. '41 to 23 Aug. '39.